

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ:
НАЦІОНАЛЬНИЙ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ,
ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІРИ**

Матеріали

науково-практичного круглого столу

(м. Суми, 26 січня 2024 року)

Суми
Сумський державний університет
2024

СКЛАД ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОМІТЕТУ:

Крупчан О. Д., доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, директор Інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України;

Попович Т. Г., кандидат юридичних наук, старший дослідник, учений секретар НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України;

Руденко Л. Д., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки СумДУ;

Плотнікова М. В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства СумДУ;

Швагер О. А., кандидат юридичних наук, асистент кафедри міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства СумДУ

*Рекомендовано до видання
рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 5 від 23.01.2024 року)*

Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри : матеріали науково-практичного круглого столу (м. Суми, 26 січня 2024 р.). – Суми : Сумський державний університет, 2024. – 105 с.

До збірника ввійшли тези доповідей та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, які брали участь у науково-практичному круглому столі «Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри», присвяченому актуальним питанням правового регулювання ринків фінансових послуг в Україні та Європейському Союзі.

ЗМІСТ

	С.
ВСТУПНЕ СЛОВО.....	6
<i>Bazylieva V.</i> FOREIGN EXPERIENCE IN PROTECTING THE CONSUMERS' RIGHTS OF FINANCIAL SERVICES.....	8
<i>Bila A. V.</i> SOME IMPLEMENTATION ASPECTS OF INTERNATIONAL STANDARDS REGULATING THE FINANCIAL SERVICES MARKET IN UKRAINE.....	13
<i>Shcherban Elena</i> SOME IMPLEMENTATION ASPECTS OF INTERNATIONAL STANDARDS REGULATING THE FINANCIAL SERVICES MARKET IN UKRAINE.....	13
<i>Гуцалюк О. М., Бондар Ю. А.</i> РОЗВИТОК РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	16
<i>Даценко О. І.</i> РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ У ЗАХИСТІ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ.....	20
<i>Дерев'янко Б. В.</i> ПРО ПОСИЛЕННЯ КОНТРОЛЮ ДОТРИМАННЯ ПІДСТАВ НАДАННЯ ОКРЕМИХ ФІНАНСОВИХ ВИПЛАТ.....	23
<i>Дмитренко Е. С.</i> АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ФІНАНСОВУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НАДАВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ НАБУТТЯМ УКРАЇНОЮ СТАТУСУ КАНДИДАТА НА ЧЛЕНСТВО У ЄС.....	27
<i>Ільченко М. Г.</i> АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ НАБУТТЯМ УКРАЇНОЮ СТАТУСУ КАНДИДАТА НА ЧЛЕНСТВО У ЄС.....	31

<i>Клименко К. В., Ухналь Н. М.</i> ІНСТИТУТ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ.....	36
<i>Корнева Т. В., Сірочук І. В.</i> ФОРМУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СТРАТЕГІЇ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	40
<i>Кузмін А. Р.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СПІВПРАЦІ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ БАНКОМ РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ.....	45
<i>Маланчук Т. В.</i> НОВІ ПРАВИЛА ЄС ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ПОЗИЧАЛЬНИКІВ СПОЖИВЧИХ КРЕДИТІВ.....	48
<i>Плотнікова М. В.</i> ВИМОГИ ДО РЕКЛАМИ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ЯК СКЛАДОВА ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ У ЄС.....	51
<i>Пожидаєва М. А.</i> ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ АКТИВ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ПЛАТІЖНИХ ПОСЛУГ У ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ: ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ.....	55
<i>Руденко Л. Д.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАКОННІСТЬ КОМІСІЇ ЗА ОБСЛУГОВУВАННЯ КРЕДИТУ ЯК УМОВИ ДОГОВОРУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ.....	61
<i>Рудой В. М.</i> ПОСИЛЕННЯ НАГЛЯДУ ЗА НЕБАНКІВСЬКИМИ ФІНАНСОВИМИ УСТАНОВАМИ В УКРАЇНІ.....	64
<i>Рудой В., Лисенко І.</i> НОВАЦІЇ КОНТРОЛЮ ЗА ЗАХИСТОМ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ.....	68

<i>Світличний Д. С.</i> ПРО РОЗВИТОК ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ У СФЕРІ ТРАНСПОРТУ.....	71
<i>Устинова І. П.</i> СВДС ЯК ВИД ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ.....	76
<i>Ушинкіна О. А.</i> ДЕРЖАВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ В УКРАЇНІ: АДАПТАЦІЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ.....	80
<i>Цветков А. М.</i> ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	84
<i>Цукан С. В.</i> ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РЕГЛАМЕНТУ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКІВ КРИПТОАКТИВІВ (MICA).....	89
<i>Швагер О. А.</i> ПОРЯДОК ІНФОРМУВАННЯ УЧАСНИКІВ ПЕНСІЙНИХ СХЕМ УСТАНОВАМИ ПРОФЕСІЙНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ВІДПОВІДНОСТІ ДО ВИМОГ ЗАКОНОДАВСТВА ЄС.....	92
<i>Курса С.</i> ПРАКТИКА СУДУ ЄС У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ.....	96
<i>Кучер О.</i> ФОРМУВАННЯ ВИМОГ ДО ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИКІВ ТА ЇЇХ ВПЛИВ НА СИСТЕМУ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ: ДОСВІД ЄС.....	101

ВСТУПНЕ СЛОВО

Науково-практичний круглий стіл на тему «Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри», що відбувся 26 січня 2024 року на базі Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету, є продовженням щорічних заходів, які проводилися в межах реалізації проєкту 619998-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE «Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» («European standards for protection of rights of consumers of financial services») напряму Модуль Жана Моне програми Erasmus+ та покликаний сприяти розвиткові знань про Європейський Союз, про європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг та обміну досвідом між дослідниками європейської інтеграції.

Проєкт 619998-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE «Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» реалізовувався впродовж 2020-2023 років у Сумському державному університеті за підтримки Виконавчого агентства ЄС з освіти, аудіовізуальних засобів та культури.

Серед учасників круглого столу були представники Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, Національного авіаційного університету, Навчально-наукового інституту права Національного університету водного господарства та природокористування, Київського національного економічного університету, Маріупольського державного університету, Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова та інших навчальних закладів.

В рамках роботи круглого столу були обговорені такі теми: про окремі питання правового регулювання обігу криптовалют в Україні; щодо проблем імплементації актів права Європейського Союзу у сфері платіжних послуг у законодавство України; питання нагляду на контролі на ринку фінансових послуг; актуальні питання у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг у ЄС та в Україні, зокрема порядку інформування споживачів щодо фінансових послуг та їх рекламування.

Оргкомітет Науково-практичного круглого столу «Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, гло-

балізаційний виміри» висловлює щирю вдячність Науково-дослідному інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України за участь в організації заходу, поширення інформаційних матеріалів про проєкт «Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг»; всім учасникам за цікаві змістовні доповіді та плідні дискусії.

FOREIGN EXPERIENCE IN PROTECTING THE CONSUMERS' RIGHTS OF FINANCIAL SERVICES

Bazylieva V.

Alfred Nobel University

Consumer protection in financial services has become one of the most important fields of activity due to various historical and contemporary factors. Foreign countries have implemented various policies and regulatory frameworks for consumer protection in financial services. In the past, financial institutions were known for their exploitative practices including unfair lending, hidden fees and deceptive marketing. This resulted in considerable financial harm to consumers.

Consumer protection in financial services remains highly relevant today due to several ongoing trends and challenges. Globally, institutional arrangements for consumer protection vary from individual consumer protection agencies to bodies with dual regulatory and consumer protection mandates [5].

In addition, digitalisation can provide many benefits to consumers of financial services, but it also comes with new risks. Positive outcomes include increased access and choice of products and services at lower prices, expanded speed, personalisation, convenience and security. Risks include new forms of online theft and fraud, data leaks, lack of privacy and digital security related incidents [1]. Protecting consumers in the digital environment includes addressing issues such as data confidentiality, online fraud and digital transaction security and transparency.

Moreover, the financial industry operates in a complex regulatory environment. Ensuring that regulations are robust, up-to-date, and effectively implemented is critical to protecting consumers from a variety of risks. The globalization of financial services requires a coordinated approach to consumer protection across countries. Alignment of international standards and cooperation among regulators are necessary to solve global financial problems.

Let's consider specific examples of foreign organizations. The abbreviation "FCA" refers to the Financial Conduct Authority of the United Kingdom. The Financial Conduct Authority (FCA) is a key regulator in the global financial landscape, it conducting and regulating nearly

45,000 businesses in the UK. It was established on 1 April 2013, taking over conduct and relevant prudential regulation from the Financial Services Authority (FSA) and work across the UK with a head office in London, offices in Leeds and Edinburgh and colleagues in Belfast and Cardiff [2].

With a core mandate to ensure consumers are treated fairly, maintain market integrity and foster competition, the FCA plays a crucial role in establishing standards and practices for the financial industry. The FCA's regulatory framework emphasizes transparency and ethical behavior by financial institutions, with a focus on protecting the interests of consumers and investors and avoiding exploitative practices.

The FCA sets new rules, issues guidance and standards, works to identify market harm and implement remedies through market research, and authorizes or registers financial firms and individuals [2]. Overall, the FCA play vital role in protecting the consumers' rights of financial services in the UK as it regulates financial services firms and financial markets in the United Kingdom.

In the landscape of foreign experiences in protecting consumers' rights within the financial services sector, the Financial Consumer Agency of Canada (FCAC) stands out as a strong example of a robust regulatory and consumer protection system. Established in 2001, the FCAC is a federal agency that works to ensure the safety and strength of Canada's financial system. The Financial Consumer Agency of Canada is responsible for protecting the rights and interests of consumers of financial products and services [3].

It oversees financial organizations regulated at the federal level, such as banks, and improves the financial literacy of Canadians. At the core of its mission is the commitment to ensuring fairness, transparency, and informed decision-making within the financial services marketplace.

The FCAC is responsible for regulating financial institutions, implementing consumer protection laws, and ensuring that they follow fair business practices and transparency standards. In addition, focusing on customer education is one of FCAC's distinctive strengths. It provides customers with the knowledge they need to make informed financial decisions through a variety of educational activities. This proactive approach aligns with the larger global trend towards increasing financial literacy as a means of enhancing consumer resilience [3].

Besides, the agency's activities go beyond regulatory functions to include extensive research on financial trends and consumer behaviour. These studies provide the basis for developing policies and recommendations to strengthen consumer protections. Collaborative work with other government agencies, industry stakeholders, and consumer advocacy groups emphasizes FCAC's holistic approach to building a fair and transparent financial environment.

In conclusion, financial consumer protection includes the laws, regulations and institutional mechanisms that ensure the protection of consumers in the financial market [4]. Financial consumer protection has become a critical field of activity due to historical injustices and contemporary challenges. Current global trends, including digitalization, required a well-balanced approach that takes advantage of technological advances while addressing associated risks such as online theft and data leaks. After all, protecting consumer rights and building trust should be seen as a mutual priority for regulators, policymakers, industry and consumer groups. A fair and stable financial system that meets the needs of consumers around the world can only be created through joint efforts.

References:

1. OECD: Financial consumer protection. URL: <https://www.oecd.org/finance/financialconsumerprotection.htm> (Accessed 16 January 2024);
2. FCA: About the FCA. URL: <https://www.fca.org.uk/about/what-we-do/the-fca> (Accessed 16 January 2024);
3. Government of Canada: Financial Consumer Agency of Canada. URL: <https://www.canada.ca/en/financial-consumer-agency.html> (Accessed 16 January 2024);
4. The World Bank: Financial consumer protection. URL: <https://responsiblefinance.worldbank.org/en/responsible-finance/financial-consumer-protection> (Accessed 17 January 2024);
5. The Role of Financial Regulation in Protecting Consumers - Governor Philip R. Lane. URL: <https://www.centralbank.ie/news-media/press-releases/financial-regulation-protecting-consumers-governor-lane> (Accessed 16 January 2024).

INTEGRATION OF UKRAINE INTO THE EU INTERNAL FINANCIAL SERVICES MARKET

Bila A.V.

*Lecturer of the Department of Law,
Deputy Head of the Legal Clinic of the Department of Law,
HEI "Alfred Nobel University" (Dnipro)*

At the current stage of the state's development, the problem of reforming the national legislation, one of the aspects of which is its adaptation to European legal standards for the purpose of Ukraine's entry into the European Union (hereinafter - the EU), is the most urgent. This fully applies to legislation in the field of financial services markets, as it plays a significant role in the effective development of the state's economy.

Ukraine applied for EU membership on 28 February 2022. On 17 June 2022, the European Commission issued its opinion on the application for EU membership. On 23 June 2022, the European Council granted candidate status to Ukraine. It invited the European Commission to report to the Council on the fulfilment of the conditions specified in the Commission's opinion on the membership application as part of the Commission's regular enlargement package. The Council will decide on further steps once all these conditions are fully met [1].

Definitely, the main task of adapting national legislation to EU legislation did not arise today. It was defined as one of the main ones by independent Ukraine from the very beginning.

Currently, in the conditions of martial law in Ukraine, the EU has become Ukraine's main trading partner, which accounts for more than 55% of mutual trade. Now it is important for us to support the pace of trade development and to continue the autonomous trade measures in the form of the complete abolition of tariffs, as well as to continue agreements on automobile permits. First Vice Prime Minister - Minister of Economy of U According to statistics, before the large-scale invasion of Russia, the share of the European Union in the international trade of Ukraine was 41%, more than 10 thousand Ukrainian companies exported their products to the EU [2]. Ukrainian business knew how to trade and cooperate with European business. Additional decisions made during the war - the abolition of all customs duties, the conclusion of an agreement on the abolition of transportation permits, joining the common transit system - helped

Ukraine to soften the shock of the war and even more strongly connected the Ukrainian economy with the EU.

This is not only about exports from Ukraine to the European Union, but also about the import of vital goods - we get 90% of fuel from the EU and 70% of medical supplies. According to the results of 2022, the share of the EU in the foreign trade turnover of Ukraine reached 55.5% [2].

The conclusion of the Agreement on the Access of Ukrainian Goods to the EU Market (AAA) should ensure the free movement of goods in the regime of the EU internal market. Moreover, the adopted decision of the Trade Committee on roaming creates a clear legal framework for Ukraine's integration into the corresponding EU internal market. This means that the temporary agreement will turn into a permanent mechanism.

The Government of Ukraine strives to ensure full integration of Ukraine into the EU customs space, the energy market, the food safety control system, etc.

Currently, in the conditions of a full-scale invasion of the territory of Ukraine, there is another important element of supporting economic activity - insurance of military risks of the supply of goods and investment. In Ukraine, the government is actively working with national institutions - such as German Euler Hermes (now Allianz Trade), Austrian OeKB, Czech EGAP, Italian SACE - to enable active insurance of war risks and increase credit limits for Ukraine.

Ukraine's accession to the EU should also speed up the return home of those Ukrainians who left for Europe. Because, the European Union hosts 4.6 million Ukrainians. Many of them work and actively spend money in EU countries, thereby helping the economies of EU member states as best they can.

When Ukraine acquires EU status, Ukrainian citizens will receive certain advantages. In particular, the freedoms of the EU internal market will make it possible either to work in Ukraine at enterprises that supply products to the EU, or to work legally in the EU. In this way, it will improve our own well-being and the well-being of our shared economy.

References:

1. EU enlargement policy. The European Council and the Council of the European Union: web-site.
URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/enlargement/ukraine/> (Accessed 19 January 2024).

2. Cabinet of Ministers of Ukraine. The openness of trade and integration into the EU internal market is the key to the preservation of the Ukrainian economy in the conditions of war and rapid economic recovery, – Yuliya Svyrydenko: web-site.

URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vidkrytist-torhivli-ta-intehratsiia-do-vnutrishnoho-rynku-ies-tse-kliuch-do-zberezhennia-ukrainskoi-ekonomiky-v-umovakh-viiny-ta-shvydkoho-ekonomichnoho-vidnovlennia-iuliia-svyrydenko> (Accessed 19 January 2024).

SOME IMPLEMENTATION ASPECTS OF INTERNATIONAL STANDARDS REGULATING THE FINANCIAL SERVICES MARKET IN UKRAINE

Shcherban Elena

*PhD in Economics, Associate Professor
Kharkiv Technological University «IT STEP»*

The main condition for the world economy functioning is the global financial market, as it ensures the freedom of capital movement and financial assets on an international scale. The globalization of world financial markets ensures the financial and economic stability of the country due to the effective use of real investment flows, the consequence of which is the interconnection of countries, which leads to the transformation of the financial markets functioning. The conditions of global economic activity have fundamentally changed thanks to the ability of financial flows to move instantly in international electronic networks.

The development of financial services markets in Ukraine is due to three main trends: economic and financial globalization, the formation of a qualitatively new form of economic order (network economy) and the inversion of market transformation.

A separate sector of the world economy is global finance, which has a higher yield compared to the real sector, diverts part of the production capital, virtual money and credit obligations скупештт. Financial globalization causes the emergence of a global financial market; implementation of transnational corporations and transnational banks global financial strategies; free movement of capital between countries and regions of the world;

creation of international finances supranational regulation system [1].

The global financial space creates conditions for different trends operation: increasing rates of concentration of financial and industrial capital, increasing the number of their mergers; decreasing the value of monetary factors in the formation of exchange rates and growth of capital movement; stock markets playing the main structuring role in the financial sector. A change in the structure of financial market instruments - an increase in the share of securities instruments of the real sector - corporate securities and their derivatives; strengthening the interdependence of the financial and real sectors of the economy [2, p. 84–85].

Having announced its desire to join the EU, Ukraine has begun the process of adapting its legislation to European standards. One of the steps on the way to adaptation was the adoption by the Verkhovna Rada of Ukraine on September 16, 2014 of Law of Ukraine No. 1678-VII "On Ratification of the Association Agreement between Ukraine, on the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other part" [3].

This agreement was the impetus for the reform of the financial services market of Ukraine. The choice of the European model of development and Ukraine financial sector development, which can ensure sustainable economic development and a competitive market environment, required a systematic solution to the accumulated problems, the main ones of which are the following: ensuring proper protection of the consumer and investors rights in financial services; ensuring financial stability and dynamic development of Ukraine financial services markets; development of the institutional capacity regulators for Ukraine financial services markets.

As a result, until 2020 was adopted the Comprehensive Program for the Development of the Ukraine Financial Sector. The National Reform Council instructed the NBU to lead the reform of the Ukraine financial sector. Unfortunately such regulation does not replace the systematic reformation of the entire sphere of legislation regulating financial services markets.

The Comprehensive Program for the Development of the Ukraine Financial Sector until 2020 provides such main principles of regulators activity in the Ukraine financial services market, namely:

- 1) European integration;
- 2) Liberalization of financial markets and internal market regime acquisition with the EU in the field of financial services;
- 3) Balance of economic interests through the formation of a competitive market environment;
- 4) Independence and effectiveness of regulators, supervision based on risk assessment;
- 5) Transparency and high standards of information disclosure by financial sector participants and regulators;
- 6) Responsibility and trust between financial sector participants and regulators;
- 7) Integrity of the financial system, comprehensive protection of the creditors, consumers and investors rights [4].

The globalization of world financial markets is an important condition for the development of the world economy, the result of which is an increase in the level of financial interdependence. Contrary to the fact that globalization is impartially an integral plan of conducting business in the world financial markets and market participants associate it with a process that has high requirements for specialists, a fixed costs greater share, a large number of competitors and the highest degree of complexity, the question of the financial globalization attractiveness remains ambiguous for most market participants.

Taking into account the main trends in the development of the world financial markets globalization, integration into the world financial and economic space will be carried out, which will ensure the appropriate level of the country's competitiveness, increase the volume of international state financing and official assistance for the development purposes, strengthening international cooperation in the field of taxation and combating illegal financial flows, providing a global financial safety net.

References:

1. Data from the official website of the NATSKOMFINPOSLUG. URL: <https://nfp.gov.ua/>.
2. Economic globalism: development and growth: monograph/ edited by V. V. Rokocha. Kyiv: Takson, 2005. 320 p.
3. Law of Ukraine No. 1678-VII dated September 16, 2014 "On Ratification of the Association Agreement between Ukraine, on the one part, and the European Union, the European Atomic Energy

Community and their member states, on the other part."
URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rad/show/ru/1678-18>.

4. Resolution of the National Bank of Ukraine dated 18.06.2015 No. 391 "On approval of the Comprehensive Program for the Development of the Financial Sector of Ukraine until 2020".
URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15>.

РОЗВИТОК РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Гуцалюк О. М.

*доктор економічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної діяльності,
Приватний заклад вищої освіти
«Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова»,
м. Черкаси, Україна*

Бондар Ю. А.

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувачка кафедри менеджменту авіаційної діяльності,
Льотна академія Національного авіаційного університету,
м. Кропивницький, Україна*

Глобалізація суттєво впливає на розвиток ринку фінансових послуг, створюючи як виклики, так і можливості для фінансових інститутів. Однією з основних переваг глобалізації є збільшення доступності фінансових послуг для більш широкого кола людей через розширення міжнародних фінансових мереж та зручність електронних платіжних систем.

З іншого боку, глобалізація створює виклики у формі збільшеної конкуренції та нестабільності на ринку. Фінансові інститути змушені пристосовуватися до змін у світовій економіці, швидко реагувати на нові технології та вдосконалювати свої послуги, щоб залишатися конкурентоспроможними.

Одним з напрямів розвитку ринку фінансових послуг в умовах глобалізації є зростання використання цифрових технологій для надання фінансових послуг онлайн. Це означає розвиток мобільних додатків, онлайн-платформ для інвестування, фінансових

порталів тощо, що робить фінансові послуги більш доступними та зручними для клієнтів у будь-якій точці світу.

Крім того, важливим аспектом є регулювання фінансового сектора на міжнародному рівні для забезпечення стабільності та захисту споживачів фінансових послуг. Міжнародні стандарти та нормативи дозволяють зменшити ризики та забезпечити спільні правила гри для усіх учасників фінансового ринку.

Напрямки розвитку фінансових послуг в умовах глобалізації включають інновації в технологіях, зростання кількості фінансових продуктів та послуг, підвищення фінансової грамотності та розвиток ефективного міжнародного співробітництва між фінансовими установами та регуляторами [1].

Розвиток ринку фінансових послуг в умовах глобалізації відбувається під впливом ряду факторів, що створюють як виклики, так і можливості для учасників цього ринку.

Глобалізація – це процес, що призводить до зближення економік та фінансових систем різних країн через підвищення міжнародної торгівлі, обміну інформацією та інвестиціями [2].

Наведемо деякі ключові аспекти, які впливають на розвиток ринку фінансових послуг в умовах глобалізації:

Міжнародні фінансові потоки, а саме глобалізація – сприяє швидкому рухові капіталу між країнами, що впливає на фінансові послуги, ринки цінних паперів, валютні курси та інвестиційні можливості.

Технологічні інновації представлені розвитком технологій, зокрема цифрові фінансові сервіси, блокчейн, штучний інтелект та фінтех-рішення – прискорюють доступ до фінансових послуг і забезпечують нові можливості для учасників ринку [3].

У зв'язку з глобалізацією стає важливим розроблення міжнародних стандартів і програм регулювання для забезпечення стабільності та захисту учасників ринку в умовах перетину національних кордонів.

Глобальна економіка створює необхідність в забезпеченні доступу до фінансових послуг для всіх верств населення й підтримки розвитку ринків у країнах, що розвиваються.

Глобалізація може призвести до збільшення фінансових ризиків, таких як системні ризики, коливання валютних курсів, а також ризики фінансової недостатності у різних частинах світу.

Загалом, глобалізація створює не лише нові можливості для розвитку ринку фінансових послуг, але й вимагає уваги до вирі-

шення нових проблем і викликів, зокрема, в сфері регулювання, стабільності та доступності фінансових послуг для всіх учасників. Це також стимулює інновації в фінансовому секторі та сприяє появі нових продуктів та сервісів, що відповідають потребам глобальних споживачів [4].

Слід зазначити, що правове забезпечення розвитку ринку фінансових послуг в умовах глобалізації є важливою складовою, оскільки глобальна природа фінансових операцій вимагає узгоджених правил та стандартів для забезпечення стабільності, захисту і довіри учасників ринку. Представимо основні аспекти такого правового забезпечення (рис. 1):

Рисунок 1. Правове забезпечення розвитку ринку фінансових послуг в умовах глобалізації

Правове забезпечення розвитку ринку фінансових послуг в умовах глобалізації є ключовим аспектом для забезпечення стабільності, захисту й ефективності фінансових систем у міжнародному масштабі. Оскільки фінансові ринки стають все більш інтегрованими та міжзалежними, виникає потреба у виробленні та застосуванні міжнародних і національних правових механізмів для регулювання цих ринків.

Так, розвиток глобальних стандартів і правил, таких як Базельські стандарти для банківської сфери чи міжнародні стандарти фінансової звітності, допомагають узгоджувати дії різних країн у фінансовій сфері.

Організації, такі як Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Банк міжнародних розрахунків (БІС), сприяють розвитку міжнародних стандартів і співпраці між країнами у сфері фінансового регулювання [5].

Правове регулювання спрямоване на захист інвесторів і споживачів фінансових послуг від шахрайства, недостатньої інформації та надмірних ризиків. Правова система має бути гнучкою й швидко реагувати на зміни у фінансовому середовищі та нові технології. Правові механізми повинні сприяти запобіганню та пом'якшенню фінансових криз, забезпечуючи стабільність системи та фінансової безпеки.

Важливою є співпраця між країнами у вирішенні питань фінансової безпеки, боротьби зі злочинністю та легалізацією доходів від злочинності. Розвиток фінтех-сектору вимагає відповідних правових рамок для захисту користувачів та стимулювання інновацій.

Правове забезпечення ринку фінансових послуг в умовах глобалізації є складною задачею через потребу узгодження і взаємодії різних правових систем. Тим не менш, це необхідна умова для забезпечення стабільності та довіри на глобальному ринку фінансових послуг.

Таким чином, правове забезпечення відіграє критичну роль у створенні сприятливого та стійкого середовища для розвитку фінансових послуг у глобальних умовах. Забезпечення ефективного регулювання і захисту прав споживачів дозволяє фінансовим ринкам функціонувати ефективно, сприяючи розвитку економіки та забезпеченню стабільності фінансових систем.

Література:

1. Бондар Ю.А. Основні характеристики світосприйняття фінансового ринку. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2014. Вип. 1 (53). С. 306-312.

2. Гуцалюк О.М., Гаврилова Н.В. Інвестиційна стратегія комерційних банків в контексті Євроінтеграції. *Матеріали науково-практичного круглого столу «Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри» (м. Суми, 27 січня 2023 р.)*. Суми: Сумський державний університет, 2023. С. 31-36.

3. Гуцалюк О.М., Бондар Ю.А. Блокчейн та світова економіка: основи технології та криптоекономіки. *Збірник матеріалів Міжнародного круглого столу «Постпандемічний та (пост)воєнний соціально-економічний розвиток: людиноцентризм & підтримка бізнесу» (м. Київ, 22 червня 2022 р.)*. Київ: КНЕУ, 2022. С. 86-90.

4. Pidkhomnyi O., Demchyshak N., Dropa Ya. Population financial activity in the formation of indicators for public confidence level and shadow economy risks: the case of Ukraine. *Espacios*. 2019. 40 (38). P. 16-17.

5. Огляд галузі фінансових послуг у 2023 р.: тенденції, статистика та аналіз.

URL: <https://www.insiderintelligence.com/insights/financial-services-industry/>.

6. Frame W.S., White L.J. Technological Change, Financial Innovation, and Diffusion in Banking. *NYU Working Paper*. 2014. № 451/33549.

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ У ЗАХИСТІ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Даценко О. І.

*здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня
Навчально-науковий інститут права
Сумського державного університету*

З метою створення рівного та справедливого середовища для споживачів у відносинах з постачальниками у державі повинна функціонувати система захисту прав споживачів. Загальні засади захисту прав споживачів в Україні визначаються у Законі України «Про захист прав споживачів» від 12 травня 1991 року № 1023-ХІІ. Фінансові послуги у зв'язку з їх великим потенційним впливом на фінансове становище споживачів вимагають додаткового захисту, тому система захисту прав споживачів фінансових послуг має свої особливості, що підтверджується положеннями ч. 2 ст. 2 цього Закону. Таким чином для характеристики системи захисту прав споживачів фінансових послуг насамперед потрібно звертатися до спеціального законодавства про фінансові послуги.

Загальні положення про захист прав споживачів фінансових послуг встановлені у Законі України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» від 14 грудня 2021 року № 1953-IX. Окремі норми також містяться у Законах України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року № 2121-III, «Про споживче кредитування» від 15 листопада 2016 року № 1734-VIII, «Про платіжні послуги» від 30 червня 2021 року № 1591-IX, «Про страхування» від 18 листопада 2021 року № 1909-IX, «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» від 23 лютого 2006 року № 3480-IV тощо. Слід відмітити, що новий Закон «Про захист прав споживачів» від 10 червня 2023 року № 3153-IX (ще не набрав чинності) також відсилає до законів, що регулюють відносини у сфері фінансових послуг (ч. 3 ст. 2).

У ст. 22 Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» визначені суб'єкти, уповноважені здійснювати державне регулювання та нагляд за діяльністю з надання фінансових послуг: Національний банк України (далі – НБУ) та Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (далі – Нацкомісія). До переліку фінансових послуг, щодо яких НБУ здійснює державне регулювання, належать: страхування; надання коштів та банківських металів у кредит; залучення коштів та банківських металів, що підлягають поверненню; фінансовий лізинг; факторинг; надання гарантій; торгівля валютними цінностями; фінансові платіжні послуги, а також супровідних до них послуги.

Відповідно до ч. 3 ст. 25 цього Закону НБУ здійснює нагляд за дотриманням вимог законодавства про захист прав споживачів, як складової нагляду за ринковою поведінкою фінансових установ. Положення, що стосуються розгляду заяв, скарг та звернень споживачів, здійснення контролю за дотриманням законодавства про рекламу, застосування заходів впливу, коригувальних заходів, заходів раннього втручання тощо визначаються нормативно-правовими актами НБУ. Окрім цього НБУ перевіряє дотримання надавачами фінансових та супровідних послуг правил надання фінансових послуг та законодавства про захист прав споживачів, узагальнює практику застосування законодавства з питань захисту прав споживачів та забезпечує проведення роз'яснювальної роботи щодо захисту прав споживачів.

Аванесова І. характеризує систему захисту прав споживачів фінансових послуг, слушно вказувала на необхідності створення самостійних підрозділів захисту прав споживачів фінансових пос-

луг у державних регулівних установах [1]. Для реалізації функції захисту прав споживачів фінансових послуг НБУ створив спеціальний підрозділ – Управління захисту прав споживачів фінансових послуг [2].

Постановою Правління НБУ від 02.09.2022 № 198 затверджено положення про здійснення нагляду за додержанням законодавства України про захист прав споживачів фінансових послуг [3]. Цей нагляд включає безвізний нагляд та інспекційні перевірки. Здійснення безвізного нагляду НБУ включає моніторинг, направлення запитів до надавачів послуг, аналіз різноманітної інформації, включаючи звернення, внутрішні документи надавачів, звітність, інформацію з офіційних джерел. Цей вид нагляду здійснюються з метою визначення рівня ризику порушення прав споживачів фінансових та платіжних послуг. Підстави та порядок проведення інспекційних перевірок з питань додержання законодавства України про захист прав споживачів фінансових послуг здійснюються відповідно до окремого положення [3].

Важливим для характеристики ролі НБУ у питаннях захисту прав споживачів є також положення п. 4 ч. 3 ст. 22 Закону про фінансові компанії, що визначають засади співпраці між НБУ та Нацкомісією зокрема й у питаннях захисту прав споживачів (обмін інформацією щодо скарг споживачів, правопорушень на ринку фінансових послуг, осіб, притягнутих до відповідальності).

Підсумовуючи, можна зазначити, що НБУ відіграє важливу роль у забезпеченні захисту прав споживачів фінансових послуг в Україні, зокрема визначає та впроваджує політику, спрямовану на захист прав та інтересів споживачів фінансових послуг, здійснює моніторинг та нагляд за діяльністю надавачів фінансових послуг, виявляє порушення стандартів та небажану поведінку, застосовує заходи впливу до порушників.

Література:

1. Аванесова І. Постулати захисту прав споживачів фінансових послуг. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2012. № 1. С. 56–65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2012_1_7.

2. Управління захисту прав споживачів фінансових послуг. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/structure/department/division-of-the-rights-of-the-sponsors-of-financial-services>.

3. Положення про здійснення Національним банком України нагляду за додержанням об'єктами нагляду законодавства Украї-

ни про захист прав споживачів фінансових послуг та обмежених платіжних послуг, вимог щодо взаємодії із споживачами при врегулюванні простроченої заборгованості: Постанова Правління Національного банку України від 02.09.2022 № 198. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0198500-22#n9>.

4. Про затвердження Положення про організацію та проведення інспекційних перевірок: Постанова Правління Національного банку України від 17.07.2001 № 276. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-01#Text>.

ПРО ПОСИЛЕННЯ КОНТРОЛЮ ДОТРИМАННЯ ПІДСТАВ НАДАННЯ ОКРЕМИХ ФІНАНСОВИХ ВИПЛАТ

Деревянко Б. В.

*доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник,
Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва
імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України*

Економічна ситуація, яка сьогодні є в Україні, є вкрай негативною й одночасно унікальною у своїй негативності. Навіть на початку 1990-х років із гіперінфляцією, масовим закриттям і банкрутствами підприємств, тотальним безробіттям економічна ситуація не була настільки складною і загрозливою. Сьогодні Україна не контролює приблизно 20 % своєї території, на якій раніше діяли прибуткові сільськогосподарські підприємства, великі металургійні гіганти, гірничовидобувні та хімічні підприємства зруйновані. При цьому московія (російська федерація) навіть на окупованих територіях продовжує політику знищення промислових підприємств із вивезенням перспективного уцілілого обладнання та розпилем на металобрухт неперспективного або пошкодженого війною обладнання.

В умовах описаної вище ситуації Україна потребує акумуляції усіх можливих фінансових ресурсів і застосування політики вкрай виваженого їх використання. Ресурси у першу чергу потрібні для підтримки ЗСУ, компаній, які виготовляють боєприпаси, виготовляють і ремонтують зброю, компаній, які забезпечують функцію-

нування критичної інфраструктури тощо. Натомість держава повинна реалізовувати ефективну соціальну, економічну, фінансову та іншу політику. І в даному випадку мова іде про те, що держава повинна не просто реалізовувати свою політику, зокрема фінансову, але і контролювати відносини у цій площині з точки зору відповідності принципам доцільності, раціональності, справедливості тощо. Раніше нами неодноразово вказувалося, що економіка сучасної держави не може розвиватися спонтанно та хаотично і що є помилкою вважати дію ринкових економічних законів виключно на благо усіх держав та суб'єктів господарювання. І саме через такі причини держава має заздалегідь прогнозувати ті чи інші зміни в світовій, регіональній та власній економіці і розробляти нормативні акти господарського законодавства, спрямовані на захист власних інтересів та інтересів своїх суб'єктів господарювання [1, с. 102]. Зрозуміло, що в умовах ведення визвольної війни держава має із потрійною силою захищати свої національні інтереси у сфері економіки.

Згідно із десятками конвенцій і міжнародних договорів матеріальне, фінансове, соціальне та інше забезпечення окупованих регіонів покладається на державу-окупанта. Серед іншого це визначено у нормах частини III «Військове керівництво на території держави-супротивника» (статтях 42–56) IV Конвенції про закони і звичаї війни на суходолі та додатку до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі, прийнятої ще 18 жовтня 1907 року, що набрала чинності для України 24 серпня 1991 року [2]. Окремі території України із значною кількістю населення були фактично окуповані ще з 2014 року. Окупацію АРК московія (російська федерація) визнала, натомість фактичну окупацію окремих районів Донецької і Луганської області не визначала до 23 лютого 2022 року. Проте промосковські проксі – не визнані ООН так звані «днр» чи «лнр» називали себе незалежними і самодостатніми «молодими республіками». А отже, Україна не була зобов'язана забезпечувати водою, електроенергією, газом непідконтрольні їй території, так само, як і не зобов'язана надавати соціальні і пенсійні виплати особам, які залишилися або повернулися на ці території. Проте українська влада значні фінансові ресурси, вкрай потрібні українським захисникам, направляла і витратила на непідконтрольні території.

Сьогодні держава практично повністю припинила пенсійні і соціальні виплати громадянам, які знаходяться на окупованих

територіях. Проте зараз в Україні кількість ВПО лише збільшилася. І майже усі вони отримують державну допомогу фінансами, а велика їх частка ще і продуктами харчування, безоплатним проживанням у приміщеннях державних закладів освіти. Натомість пунктом 6 Порядку надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам, затвердженого постановою КМУ від 20 березня 2022 року № 332 передбачено важливий обов'язок ВПО. Так, якщо отримувач або уповноважена особа повернувся до покинутого місця проживання, виїхав на тимчасове чи постійне місце проживання за кордон або перебуває за кордоном більш як 30 календарних днів підряд чи більш як 60 календарних днів сукупно протягом шестимісячного періоду отримання допомоги, він зобов'язаний повідомити про такі обставини органу соціального захисту населення/уповноваженій особі виконавчого органу сільської, селищної, міської ради/центру надання адміністративних послуг за місцем перебування на обліку або надіслати заяву з використанням засобів поштового/електронного зв'язку (за технічної можливості з накладенням кваліфікованого електронного підпису, що базується на кваліфікованому сертифікаті електронного підпису) [3]. Очевидно, що не всі ВПО сумлінно виконують цей обов'язок, адже певна частина із них фактично повернулася до покинутого місця проживання або виїхала за кордон, проте не поспішає повідомляти про це названі вище органи. Саме у таких випадках, випадках оплати українськими суб'єктами господарювання або громадянами товарів, робіт, послуг із держав, які вчиняють агресивні дії або сприяють вчиненню таких дій проти України, мають ефективніше застосовуватися засоби державного контролю.

Раніше нами вказувалося, що велика кількість галузей та сфер виробництва, державних контролюючих органів, їх функцій, прав та обов'язків уможливають здійснення контролю (нагляду) за діяльністю суб'єктів господарювання кількома державними органами та/або їх посадовими особами одночасно. Це як мінімум викликає незручності у роботі суб'єктів господарювання, діяльність яких контролюють [1, с. 103]. Тим, кого перевірятимуть, перевірки різними органами спричинять дискомфорт. Проте ситуація вимагає від держави посилення контролю над державними виплатами.

16 січня 2024 року було прийнято проєкт Закону про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення порядку об-

робки та використання даних в державних реєстрах для військового обліку та набуття статусу ветерана війни під час дії воєнного стану [4]. Цим актом співробітникам ТЦК та СП буде надано доступ до деяких електронних державних реєстрів, які ведуться іншими центральними органами виконавчої влади. Якби аналогічні можливості з 2014 року отримали органи, які надають пенсійні і соціальні виплати, а також забезпечують фінансову дисципліну у державі, то на сьогодні певна частина державних фінансів спрямовувалася б на захист і підтримку держави, а не на виплати, які раніше витрачалися на непідконтрольних уряду територіях, а сьогодні витрачаються за кордоном.

Література:

1. Деревянко Б. В. Про удосконалення здійснення державного контролю та нагляду за діяльністю суб'єктів господарювання. Юридичний науковий електронний журнал. 2015. № 4. С. 99–102. URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/358>

2. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі. Гаага, 18 жовтня 1907 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text

3. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 332. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text>.

4. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення порядку обробки та використання даних в державних реєстрах для військового обліку та набуття статусу ветерана війни під час дії воєнного стану. Офіційний сайт Верховної Ради України.

URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=76836.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ФІНАНСОВУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НАДАВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ НАБУТТЯМ УКРАЇНОЮ СТАТУСУ КАНДИДАТА НА ЧЛЕНСТВО У ЄС

Дмитренко Е. С.

*професор кафедри публічного та міжнародного права,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

Важливе місце у системі сучасного правового регулювання фінансових послуг в Україні, безумовно, належить Законам України «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 р. № 1591-IX (далі – Закон № 1591-IX) [1] та «Про фінансові послуги та фінансові компанії» від 14.12.2021 р. № 1953-IX (далі – Закон № 1953-IX) [2]. Аналізуючи Закони № 1953-IX та № 1591-IX, зауважимо, що ними було урегульовано низку питань, які тривалий час були не вирішеними і створювали проблеми не лише у наданні окремих фінансових послуг, а й здійсненні контролю за ними та встановленню фінансової відповідальності у випадку порушення відповідного законодавства. Тому варто позитивно оцінити урегулювання цими Законами окремих питань, на яких зупинимось детальніше.

Насамперед було суттєво оновлено понятійно-категоріальний апарат в аналізованій сфері та приведено його у відповідність до європейських стандартів. Так, у ст. 1 Закону № 1953-IX було визначено поняття: «анулювання ліцензії», «відокремлений підрозділ надавача фінансових послуг та (або) посередника», «державне регулювання діяльності з надання фінансових та супровідних послуг», «державний нагляд за здійсненням діяльності з надання фінансових та супровідних послуг», «заходи раннього втручання», «надавач фінансових послуг», «небанківська фінансова група» та інші [1, ст. 1].

Щодо Закону № 1591-IX, то й у ньому було визначено низку понять у сфері платіжних послуг, а саме: «еквайр», «електронний гаманець», «електронний платіжний засіб», «електронні гроші», «емітент електронних грошей», «надавач платіжних послуг», «платіжна операція», «платіжна послуга», «установа електронних

грошей», «цифрові гроші Національного банку України» та інші [2, ст. 1].

Законами № 1953-IX та № 1591-IX було визначено загальний порядок виконання фінансових операцій в Україні, встановлено перелік фінансових послуг та порядок їх надання, категорії надавачів таких послуг. Важливим є і урегулювання питань щодо здійснення нагляду [1, статті 81-83; 2, статті 21-27] і застосування заходів впливу [1, ст. 84; 2, ст. 28].

Звернули увагу на окремі новації ст. 48 Закону № 1953-IX щодо застосування Національним банком України (далі – НБУ) заходів впливу за порушення фінансового законодавства, зокрема до фінансових компаній та ломбардів. Так, законодавцем виокремлено коригувальні заходи та заходи впливу, що, на наш погляд, свідчить про адаптацію законодавства України до європейських стандартів.

Якщо порівняти ці заходи, то сутність застосування коригувальних заходів є надання НБУ рекомендацій про вчинення дій (необхідність утриматися від їх вчинення) з метою уникнення ризиків у діяльності фінансових компаній, ломбардів. Такі заходи НБУ має право застосовувати у таких випадках: у разі виявлення у діяльності зазначених суб'єктів потенційних ризиків, які можуть призвести до порушення вимог законодавства України; у разі виявлення обставин і ризиків, що негативно впливають (можуть негативно вплинути) на фінансовий стан фінансової компанії, ломбарду, на недоліки у їхній діяльності.

Важливою новелою змін до законодавства є зміст норми ст. 48 Закону № 1953-IX про право НБУ прийняти рішення про застосування коригувальних заходів до необмеженого кола фінансових компаній, ломбардів у разі виявлення під час здійснення нагляду однотипних недоліків чи порушень ними вимог законодавства України. З метою забезпечення прозорості НБУ повинен оприлюднити таке рішення шляхом його розміщення на сторінці свого офіційного інтернет-представництва, що також є аргументом про адаптацію законодавства України до європейських стандартів.

Натомість заходи впливу (їх перелік охоплює 13 видів, в тому числі накладення штрафів на фінансову компанію та їх посадових осіб) НБУ має право застосовувати як за порушення банківського законодавств, так і за здійснення ризикової діяльності, що становить загрозу інтересам клієнтів та кредиторів, а загалом – стабільності фінансової системи. Законодавець уточнив, що НБУ може

застосовувати один чи декілька заходів впливу, які мають бути адекватними вчиненому правопорушенню. Окрім того, при застосуванні і коригувальних заходів, і заходів впливу має враховуватися з-поміж інших чинників характер та причини допущених порушень, їх повторність і систематичність [2, ст. 48]. Такі положення законодавства України також відповідають європейським стандартам у цій сфері.

Прийняття Законів № 1953-IX та № 1591-IX зумовило потребу внести зміни й до іншого фінансового законодавства, зокрема до Податкового кодексу України (далі – ПК України) [3]. Із цією метою Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо платіжних послуг» від 12.01. 2023 р. № 2888-IX (далі – Закон № 2888-IX) [4].

Важливо, що положеннями Закону № 2888-IX було узгоджено термінологію ПК України і Законів № 1591-IX та № 1953-IX, у зв'язку з чим зазнали змін і деякі норми ПК України. Так відповідно до Закону № 2888-IX ПК України було доповнено нормою про обов'язок платників податків, банків та інших фінансових установ, небанківських надавачів платіжних послуг, емітентів електронних грошей надсилати до контролюючих органів повідомлення про відкриття (закриття) рахунків, електронного гаманця [3, п. 69.2 ст. 69]. Прийняття такої норми обумовило потребу уточнити у ст. 20 ПК України права контролюючих органів, якщо зазначені суб'єкти не виконують передбачений ст. 69 ПК України обов'язок. У такому випадку контролюючі органи мають право застосовувати фінансові (штрафні) санкції (штрафи), розмір яких встановлено у ПК України за вчинення таких правопорушень:

1) неподання банками, іншими фінансовими установами, небанківськими надавачами платіжних послуг, емітентами електронних грошей відповідним контролюючим органам в установленний законом строк повідомлення про відкриття або закриття рахунків (електронних гаманців) платників податків;

2) за здійснення видаткових операцій за рахунком (електронним гаманцем) платника податків до отримання повідомлення відповідного контролюючого органу про взяття рахунка (електронного гаманця) на облік у такому органі.

Окрім того, було розширено повноваження контролюючих органів щодо стягнення пені із зазначених суб'єктів, а також з органу, що здійснює казначейське обслуговування бюджетних коштів.

Законодавець визначив як підставу для стягнення пені вчинення цими суб'єктами таких правопорушень: несвоєчасне виконання ними рішень суду, рішень керівника органу стягнення (його заступника або уповноваженої особи) у випадках, передбачених ПК України, та платіжних інструкцій платників податків про сплату податків, зборів, платежів [3, пункти 20.1.27, 20.1.28 ст. 20; 4, п. 3].

У зв'язку із зазначеним зазнали змін і норми глав 11 «Відповідальність» та 12 «Пеня», зокрема статей 118, 124, 129 ПК України, якими визначено розмір штрафу та особливості його застосування. Так за вчинення 1) правопорушення передбачено застосування штрафу у розмірі 680 гривень за кожний випадок неподання (затримки); за вчинення 2) правопорушення - штраф у розмірі 10 відсотків суми всіх операцій за весь період до отримання такого повідомлення, здійснених з використанням таких рахунків (крім операцій з перерахування коштів до бюджетів або державних цільових фондів), але не менш як 1700 гривень) [3, пункти 118.1, 118.2 ст. 118].

Важливими є норми статей 124 та 129, зміст яких відповідає європейським стандартам, оскільки встановлюється фінансова відповідальність за порушення строку зарахування податків до бюджетів або державних цільових фондів. Суб'єктами такої відповідальності визнано не лише банк, а й орган, що здійснює казначейське обслуговування бюджетних коштів, небанківський надавач платіжних послуг, еквайр, емітент електронних грошей, з вини яких сталося таке порушення. За вчинення такого правопорушення сплачують: 1) штрафи в розмірах 5(10) відсотків погашеної суми податкового боргу при затримці до 30 (більше 30) календарних днів, наступних за останнім днем строку сплати суми грошового зобов'язання [3, пункти 124.1, 124.4 ст. 118]; 2) пеню за кожний день прострочення, включаючи день сплати (платнику податків пеня не нараховується (нарахована підлягає анулюванню) за вчинення діяння (дії чи бездіяльності) з вини небанківського надавача платіжних послуг, еквайра, емітента електронних грошей) [3, п. 129.6 ст. 129, п.п.129.9.4 п. 129.9 ст. 129].

Узагальнюючи, зазначимо, що удосконалення норм ПК України про фінансову відповідальність за податкові правопорушення у зв'язку з прийняттям Законів № 1591-IX та № 1953-IX про адаптацію законодавства України до європейських стандартів. Однак питання удосконалення змісту норм глав 11 та 12 ПК України

потребують подальшого опрацювання як теоретиками, так і практиками для удосконалення їх положень з метою посилення ефективності механізму фінансової відповідальності для захисту фінансової системи України від протиправних посягань. Це сприятиме виконанню Україною взятих зобов'язань для набуття членства у ЄС.

Література:

1. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14.12.2021 р. № 1953-IX.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#n1545>.

2. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 р. № 1591-IX.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>.

3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо платіжних послуг: Закон України від 12.01.2023 р. № 2888.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2888-20#Text>.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ НАБУТТЯМ УКРАЇНОЮ СТАТУСУ КАНДИДАТА НА ЧЛЕНСТВО У ЄС

Гльченко М. Г.

*аспірант кафедри публічного та міжнародного права,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

Криптовалюта в умовах сьогодення набула значного розповсюдження та виступає інструментом переміщення вартості за межі державного нагляду. Так, за даними Директора Європолу, в країнах Європи у криптовалюти переводиться близько 4% всіх доходів, одержаних злочинним шляхом [1]. Така ситуація не могла залишитись поза увагою законодавства країн ЄС і, як наслідок,

останніми роками у країнах ЄС було розроблено достатню кількість нормативно-правових, методичних, організаційно-роз'яснювальних документів, в тому числі й у сфері фінансово-правового регулювання криптовалюти. Вагомим кроком на шляху вирішення проблеми тінізації ринку криптовалюти стало схвалення Європарламентом 20 квітня 2023 року загальних правил нагляду й захисту прав споживачів відносно криптовалют – Markets in Crypto assets (MiCA) [2]. Спільно з MiCA схвалення отримала восьма поправка до Директиви Ради 2011/16/ЄС від 15 лютого 2011 року про адміністративну співпрацю у сфері оподаткування, яка містить вимогу щодо обміну інформацією для пошуку неплатників на ринку цифрових активів. У той же час, з огляду на прийнятий Україною вектор європейського розвитку та Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, наша держава зобов'язана впроваджувати прийняті на рівні країн ЄС директиви й інші регуляторні акти [3]. Отже, закріплені в схваленому нормативному акті [2] правила повинні бути враховані у законодавстві України. Безперечно, лише у випадку належного рівня фінансово-правового регулювання криптовалюти можуть бути створені прозорі умови забезпечення операцій у даній сфері, що й зумовило вибір на пряму даного дослідження та підтверджує його актуальність.

Аналіз наукової літератури показав наявність окремих проблем у фінансово-правовому регулюванні криптовалюти у зв'язку із набуттям Україною статусу кандидата на членство у ЄС. Так, Казначеева Д. В., Дорош А. О. [4] підкреслюють наявність важливих кроків на шляху до легітимізації криптовалюти як в країнах ЄС, так і в Україні. Смерічевський С.Ф., Суздалева О.С. [5] зазначають на необхідності зваженого регулювання ринку віртуальних активів та підходити до цього процесу доречно індивідуально.

Грунтовне дослідження в даному контексті проведено Панфіловою Д.А. [6], яка здійснила аналіз новел правового регулювання криптовалютної детінізації на території Європейського Союзу з метою обґрунтування найбільш ефективних механізмів їх адаптації до реалій України.

У свою чергу Захарченко В. І. [7] на основі узагальнення зарубіжного досвіду виділив моделі регулювання ринків криптовалют: репресивну, яка передбачає повну їх заборону (Болівія та ін.); консервативну, що дозволяє їх купівлю-продаж тільки фізичним особам (Китай); ліберальну, яка передбачає більшість операцій їхнього обігу (ЄС, Україна, США та ін.); модель легального

обігу (Швейцарія, Японія та ін.); дозвільну, в межах якої криптовалюта визнається законним засобом платежу (Сальвадор). При цьому вчений обґрунтував, що на формування цих моделей вирішальний вплив справляють дії регуляторів та досконалість регуляторного підґрунтя.

Обґрунтовані авторські бачення стосовно прогнозування розвитку ринку криптовалюти, в томі числі й шляхом використання європейського досвіду регулювання криптовалют, та обґрунтування можливих напрямів імплементації такого досвіду в Україні запропонували Ковальчук О. В. [8], Любкіна О. [9], Ткаченко О. [9]. Окрім того, актуальні питання фінансово-правового регулювання криптовалюти у зв'язку із набуттям Україною статусу кандидата на членство у ЄС виступають предметом дискусій на наукових конференціях [10, 11], метою яких є розробка ефективних механізмів регулювання криптовалюти в Україні.

Отже, можна констатувати наявність наукових праць, присвячених питанням фінансово-правового регулювання криптовалюти на шляху вступу України в ЄС. Проте окреслене питання не можна вважати остаточно вирішеним, що й зумовило мету даного дослідження – обґрунтування напрямів фінансово-правового регулювання криптовалюти в Україні з урахуванням вимог та досвіду країн ЄС.

З урахуванням вивчення наукових джерел [1; 3-11], змісту правил регулювання криптовалюти в країнах ЄС [2] можна запропонувати наступні напрями фінансово-правового регулювання криптовалюти в Україні з урахуванням вимог й досвіду країн ЄС:

- встановлення для постачальників послуг у сфері криптоактивів вимог до мінімального розміру статутного капіталу (в країнах ЄС – €50–150 тис.);
- затвердження уніфікованих вимог до майданчиків та емітентів криптовалют у частині органів управління, капіталу, змісту і публікації рішень про випуск криптовалют та їх авторизації для ведення діяльності;
- законодавче закріплення інституційного регулювання випуску криптовалют, єдиного правового режиму для криптокомпаній, порядку ліцензування бірж, пунктів обміну криптовалюти, операторів криптогаманців;
- розробка механізму взаємодії українських уповноважених органів із Європейським управлінням по нагляду за ринком цінних паперів (ESMA) з метою узгодження українського та європейсько-

го законодавства й координації спільних дій у контексті удосконалення фінансово-правового регулювання криптовалюти;

- затвердження механізму захисту інвесторів на ринку криптовалют та обов'язкової процедури інформування клієнтів щодо можливих ризиків, пов'язаних із операціями з криптовалютою;

- розробка процедури складання «проспекту емісії» (white paper) до кожного криптопроєкту, де має бути детально викладено умови випуску монет для захисту рядових інвесторів.

Запропоновані напрями, а також їх урахування при внесенні змін до законодавства України, на нашу думку, сприятимуть захисту споживачів та інвесторів, а також забезпечать прозорість операцій з криптовалютою. Обґрунтування та впровадження цих та інших напрямів функціонування криптовалюти в Україні з урахуванням правил, схвалених в рамках документу – Markets in Crypto assets (MiCA) [2], є актуальним та перспективним для удосконалення фінансово-правового регулювання криптовалюти в Україні. А напрямами подальших досліджень можуть стати питання уточнення сутності й змісту криптовалюти, видів віртуальних активів з метою подальшого їх закріплення в нормативно-правових актах України.

Література:

1. Criminals hide 'billions' in crypto-cash – Europol. URL: <https://www.bbc.com/news/technology-43025787>.

2. Markets in Crypto assets (MiCA). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0118_EN.html.

3. Directive (EU) 2018/843 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 amending Directive (EU) 2015/849 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, and amending Directives 2009/138/EC and 2013/36/EU. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018L0843>.

4. Казначеева Д. В., Дорош А. О. Криптовалюта: проблеми правового регулювання. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2020. № 2 (23). С. 171-176.

5. Смерічевський С.Ф., Суздалева О.С. Світовий досвід регулювання криптовалюти. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*, 2020 р., № 6 (117).

URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2020/6_2020/4.pdf.

6. Панфілова Д.А. Криптовалютна детінізація: новели законодавства європейського союзу та значення для вітчизняного ринку. *Право та інновації 2020*. № 1 (29). С. 12–17.

7. Захарченко В. І. Регулювання криптовалют як механізм нейтралізації їх слабких сторін: модельний підхід. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2022. № 65.
URL: <http://ven.chdtu.edu.ua/article/view/262904>.

8. Ковальчук О.В. Адміністративно-правове регулювання ринку криптовалют в Україні. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 18: Право*. 2021. № 35. С. 321–36.
URL: <http://www.chasopys.law.npu.kiev.ua/archive/35/6.pdf>.

9. Любкіна О., Ткаченко О. До питання імплементації міжнародного досвіду регулювання фінансового активу: криптовалюти. *Світ фінансів*. 2020. № 4. С. 157-167.

10. Законодавство України про фінансові послуги: питання адаптації до права Європейського Союзу: матер. круглого столу (Суми, 15 січня 2021 р.). Суми : Сумський державний університет, 2021. 97 с.

11. Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри: матер. круглого столу (Суми, 27 січня 2023 р.). Суми : Сумський державний університет, 2023. 150 с.

ІНСТИТУТ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Клименко К. В.

*к.е.н, завідувачка відділу бюджетної системи
та фінансів інституційних секторів економіки
ДННУ «Академія фінансового управління», м. Київ, Україна*

Ухналь Н. М.

*доктор філософії з економіки,
завідувачка науково-організаційного відділу
ДННУ «Академія фінансового управління», м. Київ, Україна*

Проблемні аспекти захисту прав споживачів фінансових послуг в Україні є актуальним предметом дослідження та публічного обговорення. Високорівнева залученість населення до фінансових послуг вимагає систематичного вивчення та вирішення низки нагальних питань. По-перше, недостатня інформаційна освіченість споживачів призводить до неповного розуміння умов угод та ризиків, пов'язаних з фінансовими продуктами. Це може ставити під загрозу їхні фінансові інтереси та безпеку. По-друге, система скарг та захисту прав споживачів часто може бути неефективною та малодоступною. Недоліки у механізмах вирішення конфліктів можуть ускладнювати процес захисту прав та створювати невідповідності для споживачів. Зокрема, у сфері фінансів, де ситуації можуть бути складними та технічною, ефективність захисту прав стає особливо важливою. По-третє, в умовах стрімкого розвитку технологій і фінансового сектору, захист особистих даних та кібербезпека набувають особливої значущості. Зростання кількості електронних транзакцій ставить питання про надійність та конфіденційність фінансової інформації споживачів.

Недоліки у цих аспектах можуть призвести до серйозних наслідків для фінансового благополуччя населення та загальної довіри до фінансових установ.

Упродовж першого кварталу 2023 року НБУ обробив 4666 письмових звернень, відділивши їх за різними категоріями. При цьому 2329 звернень стосувалися діяльності небанківських фінансових установ, тоді як 1981 відносилось до питань, пов'язаних із

функціонуванням банків. У рамках взаємодії із державними банками зафіксовано 866 звернень, в той час як діяльність іноземних банків викликала інтерес у 578 звернень. Приватні банки стали об'єктом 506 письмових звернень. Додатково, відзначимо, що 170 звернень стосувалися діяльності небанківських фінансових установ. Регулятор також отримав 1 953 листи від споживачів, які виражали свої побоювання стосовно мікрофінансових компаній, та 352 звернення, які стосувались діяльності страхових компаній. Серед найбільш актуальних питань, які виникали у споживачів і пов'язані з банківською сферою, можна виділити 365 звернень, пов'язаних із блокуванням та арештами рахунків, 364 звернень із запитаннями щодо кредитних канікул під час воєнного стану та 215 звернень, які стосувалися випадків шахрайства. Це свідчить про активний інтерес громадян до найважливіших аспектів фінансового сектору та підкреслює необхідність подальшого вдосконалення заходів з захисту їхніх прав.

Найактуальнішими аспектами, пов'язаними з функціонуванням небанківських фінансових установ, стали питання врегулювання простроченої заборгованості, які відобразилися у 1295 зверненнях. Другим за розповсюдженістю стало питання про можливість кредитних канікул під час воєнного стану, про яке згадали у 304 листах. Третім важливим аспектом виявилось питання про невиконання страхового відшкодування, яке залучило увагу у 208 зверненнях. Також варто відзначити, що 113 звернень стосувались випадків шахрайства. Це свідчить про те, що споживачі відчують необхідність у зміцненні та ефективному регулюванні фінансових відносин з небанківськими установами для забезпечення надійності та довіри в цій сфері [1].

Наприкінці 2023 р. НБУ впорядкував здійснення нагляду за дотриманням надавачами всіх фінансових послуг (банками та небанківськими фінансовими установами), надавачами обмежених платіжних послуг та колекторськими компаніями відповідно до національного законодавства про захист прав споживачів. Це відбулося в рамках виконання вимог Законів України "Про фінансові послуги та фінансові компанії", "Про страхування", "Про кредитні спілки", які стали чинними з 1 січня 2024 року. Зміни визначають та розширюють сферу застосування мети, джерел інформації, а також видів та форм документів, що формуються НБУ під час проведення безвиїзного нагляду за дотриманням

об'єктами нагляду в рамках законодавства України про захист прав споживачів фінансових/платіжних послуг.

Порядок нагляду з урахуванням зазначених змін визначено в Положенні про здійснення НБУ нагляду за додержанням об'єктами нагляду законодавства України про захист прав споживачів фінансових послуг та обмежених платіжних послуг, вимог щодо взаємодії із споживачами при врегулюванні простроченої заборгованості, затвердженому постановою Правління НБУ від 02 вересня 2022 року № 198 (у редакції постанови Правління Національного банку України від 28 вересня 2023 року № 118), зі змінами, внесеними постановою Правління Національного банку України від 27 листопада 2023 року № 152 [2].

Проблеми захисту прав споживачів фінансових послуг є актуальними як на національному, так і на міжнародному рівні. Декілька ключових аспектів варто врахувати:

- 1) **транспарентність та інформаційна доступність:**
 - *недостатня інформація:* споживачі часто не мають достатньої інформації про умови угод, тарифи, комісії та ризики, пов'язані з фінансовими продуктами;
 - *складні угоди:* фінансові угоди можуть бути складними для розуміння, що ускладнює вибір оптимальних фінансових рішень;
- 2) **дискримінація та недостатній доступ:**
 - *дискримінація:* споживачі можуть стикатися з дискримінацією при наданні фінансових послуг, наприклад, у доступі до кредитів чи страхування.
 - *недостатній доступ:* деякі групи споживачів можуть мати обмежений доступ до фінансових послуг через економічні чи соціальні обставини.
- 3) **неправомірна поведінка фінансових установ:**
 - *шахрайства:* шахраї можуть використовувати різні схеми для обману споживачів та виведення їх грошей;
- 4) **система скарг та врегулювання:**
 - *неефективність систем скарг:* деякі країни можуть мати неефективні механізми розгляду скарг споживачів щодо фінансових послуг;
 - *недостатній контроль:* недостатній контроль і регулювання фінансового сектору може призводити до зловживань та неправомірної поведінки.
- 5) **технологічні виклики:**

- *кібербезпека*: з розвитком цифрових технологій збільшується ризик кібератак та порушення безпеки, що може впливати на конфіденційність фінансових даних та інформації про споживачів;
- 6) постійна адаптація до змін:
 - *реагування на технологічні та ринкові зміни*: швидкі зміни в технологічному та фінансовому середовищі вимагають постійного вдосконалення законодавства, регулювання та практик захисту прав споживачів.

Для вирішення цих викликів важливо розвивати комплексні стратегії, які поєднують в собі елементи освіти, регулювання, інновацій та міжнародного співробітництва. Зважаючи на ці проблеми в галузі захисту прав споживачів фінансових послуг, ось низка конкретних пропозицій для покращення ситуації.

- *Забезпечення прозорості*: зміцнення вимог щодо надання чіткої та зрозумілої інформації про умови фінансових послуг; розробка стандартизованих форм та метрик для порівняння різних фінансових продуктів.

- *Ефективна система скарг та розгляду*: забезпечення доступу до ефективних механізмів розгляду скарг для споживачів; вдосконалення процесів вирішення конфліктів та непорозумінь між споживачами та фінансовими установами.

- *Захист особистих даних*: впровадження суворих стандартів щодо збору, обробки та зберігання особистих фінансових даних; забезпечення споживачів можливістю контролювати доступ до своїх особистих даних та вибирати, кому вони можуть бути передані.

- *Сприяння інноваціям та технологічному розвитку*: підтримка ініціатив, спрямованих на розробку нових технологій для забезпечення безпеки фінансових транзакцій та захисту клієнтської інформації.

- *Сприяння використанню блокчейн-технологій та інших інновацій* для забезпечення надійності та прозорості у фінансових операціях.

- *Зміцнення міжнародного співробітництва*: активна участь у міжнародних ініціативах та організаціях, спрямованих на розробку єдиної системи захисту прав споживачів у фінансовому секторі.

- *Обмін досвідом та кращими практиками між країнами* для підвищення ефективності заходів захисту прав споживачів.

Ці заходи можуть сприяти створенню більш справедливого та безпечного фінансового середовища для споживачів. Важливо, щоб такі заходи враховували специфіку національного та міжнародного контексту та забезпечували баланс між інтересами споживачів та фінансових установ. Такий підхід дозволить ефективно захищати права споживачів фінансових послуг як на національному, так і на міжнародному рівні.

Література:

1. Захист прав споживачів фінансових послуг: робота зі зверненнями, запитами на публічну інформацію та огляд практики застосування законодавства.

URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/ZG_2023-Q1.pdf?v=6.

2. Нагляд за додержанням законодавства про захист прав споживачів фінпослуг приведено у відповідність до оновленого законодавства.

URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/naglyad-zadoderjannyam-zakonodavstva-pro-zahist-prav-spojivachiv-finposlug-privedeno-u-vidpovidnist-do-onovlenogo-zakonodavstva>.

ФОРМУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СТРАТЕГІЇ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Корнева Т. В.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного права та галузевих дисциплін
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного господарства
та природокористування, м. Рівне, Україна*

Сірочук І. В.

*адвокат
м. Рівне, Україна*

Нові виклики, пов'язані зокрема з затягуванням повномасштабної війни з РФ, потребують значного покращення ефективності адміністративно-правових умов для ведення публічного та приватного бізнесу, оскільки саме він здатен забезпечити не тільки

стійкість національної економіки у довгостроковій перспективі, а ще й підсилити фінансову безпеку країни.

Отже, при пріоритетності суто оборонних та мобілізаційних рішень, виконання вимог українського бізнесу до влади, зокрема викладених у меморандумі, підписаного напередодні парламентських виборів 2019 року між Українською радою бізнесу (УРБ), до складу якої входять 110 бізнес-асоціацій, Економічної експертною платформою та політичними партіями, що на це свого часу погодилися, вимагає не тільки від законодавців, а й виконавчої гілки влади, правоохоронних органів нових підходів у розв'язанні поставлених завдань.

Проте основним трендом звітного періоду (2022-2023 роки) стало повернення до минулих законодавчих умов ведення бізнесу, про що свідчать факти наведені в таблиці (Меморандум було складено навколо ТОП-10 пріоритетів українського бізнесу, розроблених Національною бізнес-коаліцією та УРБ за сприяння неурядової організації «Центр міжнародного приватного підприємництва СІРЕ») [1].

На сьогодні, в умовах посилення ризику неритмічності міжнародної допомоги через політичні процеси в міжнародних партнерах, важливо не тільки безумовно дотримуватися домовленостей з партнерами, зокрема з МВФ, а й активно працюватимемо над упровадженням нових заходів, щодо зміцнення зацікавленості приватного та публічного бізнесу інвестувати в розвиток української економіки.

Міжнародна підтримка відіграє вирішальну роль у фінансуванні бюджету України. Через невизначеність, спричинену війною, у 2022 році параметри держбюджету неодноразово переглядалися. Дефіцит бюджету, визначений законом у 1,5 трлн грн (близько 32% ВВП), в основному покривався за рахунок міжнародної допомоги та грантів, що становили понад половину бюджетного фінансування. Додатково чверть ресурсів бюджету надійшла від НБУ. Проте, через негативний вплив монетарного фінансування на валютний ринок і ціни, уряд припинив покладатися на монетарне фінансування НБУ з 2023 року. На 2023 рік у затвердженому держбюджеті передбачено майже вдвічі більші видатки над доходами з дефіцитом приблизно 21% ВВП (еквівалент 35,5 млрд доларів за поточним курсом). Основні видатки зосереджені на потребах безпеки та оборони, соціальному захисті домогосподарств. Для фінансування такого великого дефіциту Україна очікує суттє-

вої міжнародної фінансової підтримки. У жовтні 2022 року НБУ та Мінфін об'єднали зусилля для активізації внутрішнього ринку за-позичень із метою відмови від монетизації бюджету у 2023 році. НБУ активізував роботу з перекриття нелегальних схем за участю банків з уникнення оподаткування суб'єктами грального бізнесу, що вже в наступні місяці сприяло суттєвому збільшенню податкових надходжень до бюджету. Прийняті зміни щодо автоматичного обміну фінансовою інформацією з іншими державами (зокрема Common Reporting Standard/CRS) спрямовані на виявлення закордонних статків осіб із метою забезпечення належного виконання ними податкових зобов'язань [2].

Національний банк і Міністерство фінансів України виконали у 2023 році достатню кількість пунктів програми співпраці з МВФ, що сприяло надходженню коштів в кінці поточного року. Особливого схвалення отримала діяльність НБУ щодо проведення оцінки стійкості і впевненості у достатньому запасі міцності банківської системи, переході до режиму керованої гнучкості обмінного курсу і поверненні до інфляційного таргетування, який відбувся успішно – курсові коливання були відносно помірними, інтервенції НБУ близькими до очікуваних, а глибина валютного ринку відчутно зросла.

Проте, як зазначає Богдан Данилишин (колишній очільник Ради НБУ), в теперішніх умовах зміна ключової процентної ставки на 1-2 відсотка процентів. є малозначущим кроком, оскільки рівень інфляції в економіці є значно нижчим рівня облікової ставки, лише 5,1%. Таким чином, облікова ставка є реально позитивною у вимірі 10+% річних. Монетарні умови залишаються жорсткими, що стримуватиме процес кредитування та слугуватиме привабливим чинником для здійснення банківських заощаджень. Водночас, продовжиться повільний рух процентних ставок за кредитами та депозитами у напрямку деякого їх зниження Зрештою, можна вітати продовження руху центрального банку у напрямку пом'якшення монетарних умов. Однак ресурси банківської системи, її посередницька активність повинні грати більш рішучу роль у підтримці воєнної економіки [3].

За попереднім Меморандумом України з МВФ, усі українські і невчасно закриті борги в МВФ відмітили як «реалізовані із запізненням», але в термінології МВФ все одно вони залишаються невиконаними, тож і надалі будуть за нами тягнутися, залишатися негативним сигналом і значно впливати не тільки на репутацію

державних інституцій, а й своєчасне надання допомоги. Вже цього року, навіть при повній підтримці міжнародних партнерів у обсязі 37-40 млрд. дол. перед нами постає величезний виклик де знайти гроші на вже наявні військові потреби і мобілізацію.

Саме розширення співпраці європейського бізнесу з українським, інвестиції в національну економіку будуть сприятиме нашому відновленню і розбудові. Отже, про стратегію відновлення і розбудову треба думати, говорити вже зараз, а головне діяти з врахуванням головних зауважень, висловлених бізнесом. Не варто чекати завершення війни, щоб будувати нову інфраструктуру.

Результати нової хвилі дослідження, проведеного Європейською Бізнес Асоціацією за аналітичної підтримки Gradus Research свідчать, що попри війну 32% вважають, що новим інвесторам буде вигідно заходити в Україну (рік тому так вважали 17% респондентів). При цьому 57% опитаних компаній, що вже присутні на українському ринку, збираються інвестувати в Україну під час війни, а 79% готові долучатися до процесу відбудови.

Оцінка динаміки інвестклімату за попередній рік залишається стриманою. Майже половина респондентів, а саме 48% вказують на погіршення інвестиційного клімату, 39% вважають, що суттєвих змін не відбулось, і 13% вважають, що інвестклімат поліпшився. Протягом наступних шести місяців 38% очікують подальшого погіршення ситуації, а 48% вважають, що інвестклімат не зазнає суттєвих змін. Водночас 14% топ-менеджерів прогнозують покращення ситуації у першій половині 2024 року[4].

Минулий рік відзначився стабілізацією макроекономічної ситуації і пошквалюванням економічної активності, поточний – має закріпити і розвинути цей тренд. Головною метою у 2024 році, зазначає голова НБУ Андрій Пишний, зберегти ці здобутки і розвинути їх, долаючи п'ять викликів на шляху до цієї мети: макрофінансова стабільність; лібералізація ринку; фінансова стабільність і розвиток кредитування; беземісійний бюджет і програма з МВФ; санкційний тиск [5].

Перед Національним банком України на даний час стоять нелегкі завдання щодо збереження стійкості фінансового сектору під час воєнного стану, а саме: складні та нові види санкцій і правил, відсутність роз'яснень щодо застосування санкцій і відповідальності за їх порушення, використання нестандартних платіжних/комерційних практик, децентралізовані функції комплаєнсу та непослідовне застосування системи комплаєнс, перемовини з

МВФ, активізація ринку ОВДП, подальший розвиток фінансових послуг тощо.

Отже для формування банківської стратегії для забезпечення фінансових послуг в умовах воєнного стану, впровадженні вимог нових законів про страхування, кредитні спілки, фінансові послуги та фінансові компанії необхідно визначити насамперед три фундаментальні питання:

1. Чи якісно розроблена сучасна банківська система?
2. Чи забезпечена банківська система достатніми адміністративно-правовими ресурсами? Серед них:
 - Зобов'язання та відповідальність керівництва
 - Оцінка ризиків
 - Внутрішній контроль
 - Тестування та аудит
 - Навчання тощо
3. Чи справді сучасні реформаторські зміни працюють на практиці?

Література:

1. Таблиця досягнень реформ.
URL: https://drive.google.com/file/d/1Af8P1wHd4KWKuZpI_f-WAE16yDAYXAWO/view (дата звернення 19.01.2024).
2. Стратегія розвитку фінансового сектору України. URL: https://bank.gov.ua/ua/file/download?file=Strategy_finsector_NBU.pdf (дата звернення 19.01.2024).
3. Богдан Данилишин. Коментар щодо облікової ставки (14.12.2023).
URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid02jFrhtNVvmaxUYLTDGeXr4wNivwtYRtP8fjgaJNUkax7WfKrkbvgN9mZ1XebKrDTwl&id=100002184378189 (дата звернення 19.01.2024).
4. Кількість CEO, які вважають вигідними інвестиції в Україну зросла майже вдвічі з 2022 року. URL: <https://eba.com.ua/kilkist-seo-yaki-vvazhayut-vygidnymy-investytsiyi-v-ukrayinu-zroslo-majzhe-advichi-z-2022-roku/> (дата звернення 20.01.2024).
5. Збереження макростабільності і розвиток кредитування: ключові завдання НБУ на 2024 рік. URL: https://24tv.ua/golovni-zavdannya-natsbanku-ukrayini-2024-rik_n2473818 (дата звернення 20.01.2024).

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СПІВПРАЦІ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ БАНКОМ РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ

Кузмін А. Р.

*здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна*

Одним з ключових аспектів функціонування сучасної держави є її взаємодія з глобальним економічним та геополітичним середовищем. У цьому контексті, для досягнення стабільного економічного прогресу та фінансової стійкості, виходить на перший план важливість тісної взаємодії з провідними міжнародними фінансовими установами, такими як Міжнародний валютний фонд (МВФ), група Світового банку, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Міжнародна асоціація розвитку (МАР), Міжнародна фінансова корпорація (МФК), Багатостороння агенція з гарантій інвестицій (БАГІ), Міжнародний центр з врегулювання інвестиційних спорів (МЦУІС) та інші. З особливою гостротою потреба у міжнародній фінансовій підтримці відчувалася в Україні після початку військового конфлікту з Росією в 2022 році.

Міжнародні фінансові інституції відіграють ключову роль у визначенні економічних стратегій та політик на національному рівні, а також у створенні умов для стійкого розвитку [1]. Співпраця з такими організаціями включає розробку та підписання об'ємних договорів, що встановлюють рамки фінансової підтримки, проведення реформ і реалізацію програм розвитку. Ці договори не лише забезпечують необхідну фінансову та технічну підтримку, але й служать основою для впровадження реформ, спрямованих на підвищення ефективності економіки, забезпечення прозорості в управлінні та підтримку стійкого розвитку. Однією із таких організацій виступає Європейський банк реконструкції та розвитку. Основна роль Європейського банку реконструкції та розвитку полягає у підтримці країн-членів, які отримують допомогу, у проведенні значних економічних перетворень, включаючи процеси, такі як ліквідація монополій, розподіл владних повноважень та перехід до приватної власності, з метою інтеграції цих економік у глобальний ринок. В довгостроковій перспективі, з

метою сприяння переходу країн Центральної та Східної Європи до ринкової економіки, відкритої для конкуренції, а також для розвитку приватного сектору та підприємництва, ЄБРР активно підтримує ці держави у впровадженні структурних змін та секторальних реформ, включаючи демонополізацію, децентралізацію та приватизацію, задля повної інтеграції їхніх економік у світовий економічний простір [2].

Україна – член ЄБРР з 1992 року. Постійне Представництво ЄБРР у м. Києві відкрилось у квітні 1993 року. Юридичний статус, характеристики роботи, а також умови забезпечення пільг та привілеїв для співробітників Постійних Представництв ЄБРР в Україні були встановлені відповідно до двосторонньої угоди про співпрацю. Відповідно до цієї угоди, Міністр фінансів України виступає як керівник від української сторони в цій організації, тоді як роль заступника керівника обіймає Голова Національного банку [1].

У липні 2015 року Національний банк разом з іншими регуляторами фінансового сектору України – Міністерством фінансів України та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку – підписав з ЄБРР Меморандум про взаєморозуміння стосовно співробітництва в розвитку місцевих ринків капіталу. Сторони підтвердили прагнення розвивати ринок капіталу в Україні за підтримки ЄБРР. На виконання цього Меморандуму Національний банк та ЄБРР реалізують низку проєктів технічної допомоги [3].

У травні 2020 року відбулось укладення угоди між Національним банком та Європейським банком реконструкції та розвитку на проведення своп-операцій з валютами гривня/долар США на суму до 500 мільйонів доларів США. Цей договір мав на меті зміцнення макроекономічної стабільності в Україні протягом періоду глобальної кризи, викликані епідемією COVID-19, а також забезпечення додаткової підтримки для розвитку реального сектору економіки країни.

Відповідаючи на збройну агресію Російської Федерації проти України, Рада директорів Європейського банку реконструкції та розвитку у березні 2022 року ініціювала "початковий комплекс заходів для зміцнення стійкості" на суму 2 мільярди євро, спрямованих на підтримку України та інших країн, що постраждали від цієї агресії. Протягом 2022 року, в рамках цього комплексу заходів, Україні було спрямовано понад 1 мільярд євро, і планувалось збільшити цю допомогу до 3 мільярдів євро до кінця 2023 року.

ЄБРР є одним з найбільших інституційних кредиторів в Україні. Станом на кінець березня 2023 року сукупний обсяг виділеного Україні Банком фінансування становить 18,1 млрд євро в рамках 529 проектів. Частка приватного сектору в українському портфолію складає 39%. Основний акцент цих ініціатив зосереджений на підтримці "реальної" економіки, зокрема на забезпеченні енергетичної та продовольчої безпеки, відновленні залізничної інфраструктури, а також на підтримці фармацевтичної промисловості [4]. Фактично, ЄБРР надає Україні фінансову допомогу через кредити, інвестиції в акціонерний капітал, а також через надання гарантій та інших фінансових інструментів. Ці кошти спрямовуються на підтримку реформ, модернізацію інфраструктури та розвиток приватного сектору.

Можна констатувати, що НБУ і ЄБРР реалізують спільні програми та ініціативи, спрямовані на розвиток фінансового сектору, підтримку малого та середнього бізнесу, а також на впровадження європейський стандартів. З правової точки зору, співпраця між НБУ та ЄБРР базується на ряді двосторонніх угод, які визначають правові рамки для конкретних програм та проектів. Ці угоди включають положення щодо взаємних зобов'язань, умови фінансування, механізми моніторингу та звітності, а також процедури врегулювання спорів. Важливо, що така співпраця також відповідає внутрішньому законодавству України та міжнародним стандартам.

Література:

1. Кадацька А. Міжнародно-правове регулювання відносин між Україною та європейським банком реконструкції та розвитку. *Альманах міжнародного права*. 2015. № 9.

URL: <http://inlawalmanac.mgu.od.ua/v9/12.pdf> (дата звернення: 20.01.2024).

2. Кудас І. Інтеграційні аспекти діяльності європейського банку реконструкції та розвитку.

URL: https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/14051/1/Kudas_69-79.pdf (дата звернення: 18.01.2024).

3. Співпраця з міжнародними фінансовими організаціями. Національний банк України.

URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/international/financial-institutions> (дата звернення: 21.01.2024).

4. Співробітництво України з міжнародними фінансовими інституціями. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhнародni-vidnosini/spivrobotnictvo-ukrayini-z-mizhнародnimi-finansovimi-instituciyami> (дата звернення: 23.01.2024).

НОВІ ПРАВИЛА ЄС ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ПОЗИЧАЛЬНИКІВ СПОЖИВЧИХ КРЕДИТІВ

Маланчук Т. В.

*к.ю.н., ст. викладач кафедри міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства
Сумський державний університет*

Економічна ситуація в Європі останнім часом має тенденцію до погіршення, зокрема й через вплив війни в Україні. Це тягне за собою зниження доходів та погіршення матеріального становища особливо серед вразливих верств населення. А отже, все більше людей шукають позики, аби забезпечити собі гідний рівень життя.

Споживчий кредит – вид кредиту, який дозволяє споживачам придбати споживчі товари та послуги, на які у них немає коштів. Це можуть бути позики на придбання споживчих товарів і послуг, як то автомобілі, побутові товари та техніка, подорожі й таке інше.

Отримання споживчого кредиту регулюється як на національному рівні так і на рівні ЄС. Але чинні правила недостатньо захищають споживачів, які вразливі до надмірної заборгованості. Крім того, правила не гармонізовані між країнами ЄС.

Зростаюча цифровізація, недостатня гармонізація та проблеми, що впливають на захист споживачів, серед іншого, спонукали Європейську Комісію запропонувати нову директиву. У вересні 2023 року Європарламент затвердив нові правила споживчого кредитування, які спрямовані на захист споживачів від надто великої заборгованості по кредитах. Ці правила ЄС – Директива про споживчі кредити – спрямовані на захист європейців, одночасно сприяючи розвитку ринку споживчих кредитів ЄС [1].

Відповідно до нової редакції Директиви про споживчі кредити [2] держави-члени вимагатимуть від кредитора перед укла-

денням кредитної угоди провести ретельну оцінку кредитоспроможності споживача в інтересах споживача та для запобігання безвідповідальній практиці кредитування та надмірній заборгованості. Оцінка повинна перевіряти здатність споживача виконувати свої зобов'язання. Значним досягненням є передбачений захист хворих на рак, які подають заявки на отримання кредиту, для якого необхідна страховка, згідно з якою вони мають «право бути забутими» через відповідний період часу і не будуть дискриміновані в умовах страхування [3].

Держави-члени повинні забезпечити споживачам право відмовитися від кредитної угоди без будь-яких причин протягом 14 днів. Споживачі матимуть право на дострокове погашення та зменшення загальної вартості кредиту. Переддоговірна інформація повинна чітко вказувати, як розраховувати цю компенсацію.

Правила вимагають від кредиторів надавати інформацію, яка дозволить позичальникам порівнювати пропозиції та приймати обґрунтовані рішення. Згідно з новими правилами небанківські кредитори та кредитні посередники проходять процедуру допуску, реєстрацію та нагляд з боку національних незалежних органів. Також підкреслюється, що кредитна реклама не повинна заохочувати споживачів із надмірною заборгованістю шукати кредит, і вона повинна містити чітке та помітне попередження про те, що «позика грошей коштує грошей».

Нова редакція Директиви про споживчі кредити включає такі заходи, як обмеження плати, щоб запобігти зловживанням і гарантувати захист споживачів від стягнення надмірних відсоткових ставок, річних ставок, зборів за кредитами чи загальної вартості кредиту.

Згідно з новими правилами, кредитори повинні надавати стандартну інформацію споживачам більш прозорим способом і дозволяти їм легко бачити всю важливу інформацію на будь-якому пристрої, включаючи мобільний телефон.

Отже, нові правила вимагають:

- грамотної оцінки кредитоспроможності споживача;
- визначення максимального розміру зборів;
- 14-денний варіант безумовної відмови від кредитної угоди з боку споживача;
- право на дострокове погашення;
- чітке попередження в рекламних оголошеннях про те, що «позика коштує грошей».

Перед підписанням будь-якого кредитного договору, кредитор має надати позичальнику стандартний документ під назвою Стандартна форма європейської інформації про споживчий кредит (Standard european consumer credit information) [4]. Це передбачено для того, щоб надати позичальнику найкраще уявлення про умови будь-якого кредитного договору і включає:

- основні ознаки договору;
- сума кредиту та його вартість;
- річна відсоткова ставка (річна процентна ставка – єдина цифра, що представляє загальну вартість кредиту, включаючи відсотки, комісію, податки та будь-які інші види зборів);
- кількість, частоту та розмір усіх платежів;
- примітка щодо важливих правових аспектів.

Це дає змогу позичальнику споживчого кредиту порівняти пропозиції від різних кредиторів і обрати того, який найбільше підходить. Якщо позичальнику відмовлено в споживчому кредиті або він вважає, що його дискриміновано, то він може:

- звернутися до банку (його відділу розгляду скарг) для отримання письмової відповіді із зазначенням точних причин відмови у кредитуванні;
- на основі письмової відповіді банку звернутися за допомогою до FIN-NET (Мережа вирішення фінансових суперечок), яка виступає посередником у фінансових конфліктах між споживачами та постачальниками фінансових послуг, такими як банки [5].

Література:

1. Consumer Credit Directive.

URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698054/EPRS_BRI\(2021\)698054_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698054/EPRS_BRI(2021)698054_EN.pdf) (дата звернення: 04.01.2024).

2. Directive 2008/48/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on credit agreements for consumers and repealing Council Directive 87/102/EEC. URL: <http://surl.li/owvqt> (дата звернення: 04.01.2024).

3. MEPs adopted new rules protecting consumers from taking on too much debt. URL: <http://surl.li/owvuf> (дата звернення: 04.01.2024).

4. Standard european consumer credit information. URL: <http://surl.li/owwha> (дата звернення: 04.01.2024)

5. Make a complaint about a financial service provider in another EEA country. URL: <http://surl.li/owwjp> (дата звернення: 04.01.2024).

ВИМОГИ ДО РЕКЛАМИ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ЯК СКЛADOVA ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ У ЄС

Плотнікова М. В.

*к.ю.н., доцент кафедри міжнародного, європейського права
та порівняльного правознавства
ННІ права Сумського державного університету*

Заходи, що забезпечують захист прав споживачів фінансових послуг полягають не лише у тому щоб відновити порушене право, але й спрямовані на недопущення ситуації, у якій фінансова установа може скористатися необізнаністю споживача. Саме тому на фінансові установи покладається обов'язок розкрити певний обсяг інформації, щоб споживач ухвалив зважене рішення про укладання договору, а його умови не призводили до погіршення фінансового становища споживача [1]. Слід відмітити, що впливає на рішення споживача укладати чи ні договір про надання фінансових послуг й вдала їх реклама. Слушним є зауваження, що фінансові установи для підвищення результативності реклами своїх послуг, застосовують спеціальні маркетингові методи впливу на споживача. Це може проявлятися, зокрема, у замовчуванні чи некоректному відображенні умов кредитного договору, що у результаті буде створювати хибне уявлення у споживача про ці фінансові послуги [2]. Саме тому європейське законодавство встановлює вимоги до змісту реклами фінансових послуг. Додержання цих вимог щодо змісту рекламної інформації є їх обов'язком фінансових установ, який дозволяє попередити введення в оману споживачів та сприяє усвідомленому ставленню до одержання фінансових послуг [3].

Загальні положення, що встановлюють вимоги до реклами послуг містяться у низці директив. Так, Директива 2000/31/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 8 червня 2000 року про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема електронної ко-

мерції на внутрішньому ринку встановлює стандартні правила в ЄС щодо різних питань, пов'язаних з електронною комерцією, зокрема містить вимогу, щоб комерційні повідомлення яке є частиною послуги інформаційного суспільства чітко ідентифікувалося як комерційне, у ньому можна було б чітко визначити особу, від імені якої це повідомлення надається, рекламні пропозиції мають бути чітко ідентифіковані як такі, а умови для одержання знижок чи премій бути легкодоступними та викладеними чітко і недвозначно [4].

Директива 2006/114/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 12 грудня 2006 року щодо введення в оману та порівняльної реклами спрямована на захист трейдерів від оманливої реклами від інших компаній. З цією метою у ній визначаються умови, за яких дозволена порівняльна реклама, визначається поняття оманливої реклами; обов'язок держав передбачити можливість подання позову особами чи організаціями, які мають законний інтерес, або адміністративну скаргу проти незаконної реклами; а також повноваження судів або адміністративних органів країн ЄС вимагати вилучення незаконної реклами, навіть за відсутності доказів фактичних збитків, шкоди або наміру недбалості; або заборонити незаконну рекламу, яка ще не була опублікована [5].

У Директиві 2008/122/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 14 січня 2009 р. про захист споживачів стосовно різних аспектів, пов'язаних з тимчасовим правом власності, довгостроковими канікулярними продуктами, договорами перепродажу та обміну були оновлені та уточнені правила захисту споживачів, зокрема були встановлені правила щодо реклами, переддоговірної та договірної інформації, право відмови та заборону авансових платежів впродовж періоду відмови [6].

Безпосередньо гармонізації вимог до реклами кредитних послуг присвячені положення Директиви 2008/48/ЄС щодо кредитних договорів для споживачів. Так, у статті 4 Директиви передбачено, що будь-яка реклама щодо кредитних договорів, яка вказує процентну ставку або будь-які цифри, що стосуються вартості кредиту для споживача, повинна включати стандартну інформацію. У стандартній інформації чітко, стисло та наочно за допомогою репрезентативного прикладу необхідно зазначити: 1) ставку заповзичення, фіксовану або змінну, або обидві, разом із подробицями будь-яких витрат, включених до загальної вартості кредиту для споживача; 2) загальну суму кредиту; 3) річну процентну ставку

нарахування, а у разі укладання кредитного договору у формі овердрафту держави-члени можуть вирішити, що не потрібно надавати річну процентну ставку нарахування; 4) якщо це можливо, тривалість дії кредитного договору; 5) у випадку кредиту у формі відстрочки платежу за конкретний товар чи послугу – готівкова ціна та сума будь-якого авансового платежу; 6) якщо застосовно, загальну суму, яку сплачує споживач, та суму розстрочки [7].

У статті 11 Директиви 2014/17/ЄС щодо кредитних договорів для споживачів, пов'язаних з житловою нерухомістю передбачено обсяг інформації, яку слід включати у рекламу про цей вид кредитних угод. Будь-яка реклама кредитних угод, у якій зазначається процентна ставка або будь-які цифри, що стосуються вартості кредиту для споживача, повинна включати стандартну інформацію, а саме: а) особу кредитора, кредитного посередника чи призначеного представника; б) якщо застосовно, що кредитна угода буде забезпечена іпотекою або іншим подібним забезпеченням; в) ставку позики із зазначенням її виду (фіксована, змінна чи змішана), разом із відомостями про будь-які комісії, включені до загальної вартості кредиту для споживача; г) загальну суму кредиту; ґ) розрахунок річної процентної ставки, який має бути включено в рекламу принаймні так само помітно, як будь-яка процентна ставка; д) якщо застосовно, тривалість кредитної угоди; е) якщо застосовно, суму платежів; є) якщо застосовно, загальну суму, яку повинен сплатити споживач; ж) якщо застосовно, кількість платежів; з) у відповідних випадках попередження про те, що можливі коливання обмінного курсу можуть вплинути на суму, яку повинен сплатити споживач [8].

У статті 156 Директиви 2009/138/ЄС про започаткування та ведення діяльності зі страхування та перестраховування (Solvency II) правила щодо реклами відсилають до законодавства держав-членів. Так, страхові компанії з головними офісами в державах-членах можуть рекламувати свої послуги за допомогою всіх доступних засобів комунікації в приймаючій державі-члені за умови дотримання правил, що регулюють форму та зміст такої реклами, прийнятих в інтересах загального блага [9].

Підсумовуючи можна зазначити, що отримання правильної й повної інформації про фінансові послуги є однією з важливих передумов для захисту прав споживачів, тому реклама таких послуг повинна бути чесною та прозорою, зокрема, ясно відображати

умови надання послуг, щоб уникнути будь-яких непорозумінь та помилкових сподівань серед споживачів. Попереджаючи про можливі ризики та обмеження, реклама фінансових послуг дозволяє споживачам усвідомлено вибирати постачальників послуг. Європейське законодавство встановлює стандарти для такої реклами, гармонізуючи вимоги та забезпечуючи споживачам доступ до точної та об'єктивної інформації, необхідної для ухвалення поінформованих рішень щодо фінансових послуг.

Література:

1. Мирославський С. В. Переддоговірне розкриття інформації банківською установою як умова захисту прав споживачів. *Законодавство України про фінансові послуги: питання адаптації до права Європейського Союзу*: матер. науково-практичного круглого столу (Суми, 15 січня 2021 р.). Суми : СумДУ, 2021. С. 64–67.

2. Гресь Н. М. Захист прав споживачів від неналежної реклами у сфері фінансових послуг. *Законодавство України про фінансові послуги: питання адаптації до права Європейського Союзу* : матер. науково-практичного круглого столу (Суми, 15 січня 2021 р.). Суми: СумДУ, 2021. С. 40.

3. Плотнікова М. В., Руденко Л. Д., Швагер О. А. Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг : навчальний посібник. Суми: СумДУ, 2023. С. 248–249.

4. Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market ('Directive on electronic commerce'). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32000L0031>.

5. Directive 2006/114/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 concerning misleading and comparative advertising (codified version) (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32006L0114&qid=1707848344504>.

6. Directive 2008/122/EC of the European Parliament and of the Council of 14 January 2009 on the protection of consumers in respect of certain aspects of timeshare, long-term holiday product, resale and exchange contracts (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32008L0122&qid=1707848768923>.

7. Directive 2008/48/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on credit agreements for consumers and

repealing Council Directive 87/102/EEC/ URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32008L0048&qid=1707848555119>.

8. Consolidated text: Directive 2014/17/EU of the European Parliament and of the Council of 4 February 2014 on credit agreements for consumers relating to residential immovable property and amending Directives 2008/48/EC and 2013/36/EU and Regulation (EU) No 1093/2010 (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02014L0017-20180101&qid=1685202944339>.

9. Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II) (recast) (Text with EEA relevance)/ URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32009L0138&qid=1707849031996>.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ АКТІВ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ПЛАТІЖНИХ ПОСЛУГ У ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ: ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Пожидаєва М. А.

*докторка юридичних наук, доцентка,
професорка кафедри права
Маріупольського державного університету (м. Київ)*

В умовах підготовки до відкриття переговорів про вступ України до Європейського Союзу (далі – ЄС) у грудні 2023 року Кабінетом Міністрів України було презентовано звіт за результатами проведення первинної оцінки стану імплементації актів права ЄС (acquis ЄС) у законодавство України [1; 2]. Зокрема, станом на січень 2024 року, відповідно до показників “Пульсу Угоди”, Україна наблизилася своє національне законодавство у сфері фінансових послуг, у складі яких розглядаються і платіжні послуги, до актів права ЄС на 67 % [3]. Так, згідно із ст. 133 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-

членами, з іншої сторони, Додатком XVII до цієї Угоди відбувається поступове приведення у відповідність чинних законів та майбутнього законодавства України до *acquis* ЄС щодо регулювання відносин у сфері платіжного сектора.

На підставі аналізу даних зазначеного вище звіту варто зауважити, що положення директив та регламентів ЄС у сфері платіжних послуг мають різний рівень імплементації у відповідне законодавство України, а саме:

- норми Директиви № 2009/110/ЄС від 16 вересня 2009 року про започаткування та здійснення діяльності установами-емітентами електронних грошей і пруденційний нагляд за нею, про внесення змін до директив № 2005/60/ЄС і № 2006/48/ЄС та про скасування Директиви № 2000/46/ЄС та Делегованого Регламенту Комісії (ЄС) № 2018/389 від 27 листопада 2017 року, що доповнює Директиву (ЄС) № 2015/2366 Європейського Парламенту та Ради щодо нормативних технічних стандартів для надійної автентифікації клієнтів та загальних і безпечних відкритих стандартів зв'язку є повністю імplementованими у чинне законодавство України;

- положення Регламенту (ЄС) № 260/2012 Європейського Парламенту та Ради від 14 березня 2012 року щодо встановлення технічних і бізнес-вимог до кредитних переказів і прямих дебетів у євро та внесення змін до Регламенту (ЄС) № 924/2009, а також Директиви 2014/92/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 23 липня 2014 року щодо зіставності комісій, пов'язаних із платіжними рахунками, перемиканням платіжних рахунків і доступом до платіжних рахунків із основними функціями – частково імplementованими в українське законодавство;

- приписи Регламенту (ЄС) № 2021/1230 Європейського Парламенту та Ради від 14 липня 2021 року про транскордонні платежі в Союзі – частково врегульованими у чинному законодавстві України про валюту і валютні операції;

- положення Директиви 2015/2366/ЄС про платіжні послуги на внутрішньому ринку, що вносить зміни до Директив 2002/65/ЄС, 2009/110/ЄС та 2013/36/ЄС і Регламенту (ЄС) № 1093/2010, та скасовує Директиву 2007/64/ЄС (Payment Services Directive 2 (далі – Директива PSD2)) мають високий рівень імплементації.

Так, максимальне наближення українського законодавства до актів права ЄС у сфері платіжних послуг, зокрема, шляхом законодавчого визначення критеріїв розмежування відповідальності та

збитків між надавачами та користувачами за спірні операції з використанням платіжних інструментів забезпечить справедливий захист прав не тільки надавачів, а і користувачів платіжних послуг. З метою досягнення позитивних результатів у вирішенні зазначеного питання корисним буде врахувати положення ст. 74 Директиви PSD2 про можливу відповідальність платника за неавторизовані платіжні операції й випадки її виключення [4] та їх зміст відобразити у відповідних нормах нового Закону України «Про платіжні послуги» [5]. У ст. 74 Директиви PSD2 передбачено положення, згідно з яким для платника відповідальність буде нульовою (відсутньою), якщо цей користувач не знав про втрату, крадіжку або незаконне привласнення платіжного інструменту.

У той же час, закріплюючи у ч. 1 ст. 86 Закону України «Про платіжні послуги» узагальненого характеру вимогу до надавачів платіжних послуг доведення ними належного виконання спірних платіжних операцій з використанням платіжних інструментів, у тому числі платіжних карток, український законодавець чітко не відображає положень ст. 72 Директиви PSD2, згідно з якими у випадках, коли користувач платіжних послуг заперечує факт авторизації виконаної платіжної операції, факт використання платіжного інструменту або стверджує, що платіжну операцію було виконано неправильно, на надавача платіжних послуг покладено тягар доказування того, що платіжну операцію було автентифіковано, точно записано, обліковано та що вона не зазнала впливу технічного збою або іншого недоліку, пов'язаного з платіжною послугою, за яку такий надавач відповідає. При цьому у п. 29 розділу II постанови Правління Національного банку України (далі – НБУ) «Про затвердження Положення про порядок емісії та еквайрингу платіжних інструментів» від 29.07.2022 № 164 передбачено припис, відповідно до якого «умови договору не повинні містити вимоги про безумовну відповідальність користувача за неналежну платіжну операцію, за винятком, якщо доведено, що дії чи бездіяльність користувача призвели до втрати платіжного інструменту або індивідуальної облікової інформації, розголошення ПІ-Ну/індивідуальної облікової інформації або іншої інформації, яка дає змогу ініціювати платіжну операцію з використанням платіжного інструменту» [6]. Отже, зі змісту цього припису важко зрозуміти, яким саме суб'єктом (надавачем чи користувачем платіжних послуг) повинна бути доведена у поведінці користувача наявність/відсутність його дії чи бездіяльності, що призвели до

втрати, незаконного використання ПІНу або іншої інформації, яка дає змогу третій сторонній особі ініціювати неналежну платіжну операцію.

На відміну від ЄС в Україні на рівні законодавства чітко не закріплено за надавачем платіжних послуг обов'язку доказування вини (шахрайські наміри, умисел, груба недбалість) користувача платіжної картки у сприянні останнім несанкціонованому зняттю коштів, що зменшує ефективність захисту прав користувача у ситуації, коли користувач не здійснював операцію, але його платіжну картку було скомпрометовано без його вини.

Поряд з тим, НБУ без покладання обов'язку на надавача платіжних послуг, що випускає платіжний інструмент (емітента), надає йому виключно право заблокувати електронний платіжний засіб користувача після надходження від нього повідомлення про втрату чи загрозу втрати електронного платіжного засобу або в інших випадках відповідно до умов договору та/або законодавства (див. п. 1 ч. 21 і п. 5 ч. 20 ст. 38 Закону України «Про платіжні послуги»). Хоча у такій самій ситуації п. «е» ч. 1 ст. 70 Директиви PSD2 закріплює за емітентом саме обов'язок, згідно з яким такий надавач платіжних послуг повинен запобігти будь-якому використанню платіжного інструменту одразу після повідомлення користувача відповідно до п. «b» ч. 1 ст. 69 цієї Директиви.

Дана Директива відповідно покладає і на користувача обов'язок негайно (без невиправданої затримки) повідомити надавача платіжних послуг про те, що стали відомими втрата, крадіжка, незаконне привласнення або несанкціоноване використання платіжного інструмента.

Також слід звернути увагу на положення ст. 72 і ст. 74 Директиви PSD2, які передбачають відповідальність користувача за несанкціоновані платіжні операції у разі їх здійснення через обман або грубу недбалість цього користувача. При цьому надавач платіжних послуг повинен надати підтверджені докази для доведення шахрайства або грубої недбалості з боку користувача платіжних послуг. Згідно з ч. 3 ст. 74 Директиви PSD2 платник не несе будь-яких негативних фінансових наслідків у результаті використання втраченого, викраденого або незаконно привласненого платіжного інструменту після повідомлення відповідно до п. «b» ч. 1 ст. 69 цієї Директиви, крім випадків, коли платник діяв із шахрайськими намірами.

Не менш важливим та дискусійним є питання щодо неодноразово запропонованого законодавчого обмеження граничних розмірів комісійних винагород (інтерчейнджу) за міжбанківські платіжні операції з використанням платіжних карток в Україні, зважаючи, зокрема на Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2015/751 від 29 квітня 2015 року про міжбанківські комісії за платіжні операції з використанням платіжних карток (далі – Регламент 2015/751) [7], згідно з приписами якого в країнах ЄС розмір комісії інтерчейндж обмежено та становить не більше ніж 0,2% від кожної транзакції, здійсненої з використанням дебетової платіжної картки, та 0,3 % – з використанням кредитної платіжної картки.

Так, на період дії воєнного стану в Україні, починаючи з 01.09.2023, але не раніше наступного робочого дня після закінчення 14 календарних днів після дати отримання дозволу Анти-монопольного комітету України відповідно до закону про конкуренцію, до наступного робочого дня після закінчення 30 календарних днів з дня припинення чи скасування воєнного стану, міжнародні платіжні системи Visa та Mastercard погодилися знизити інтерчейндж з 0,9 % до 0,7 % відповідно до додаткової угоди № 2 до Меморандуму про сприяння конкурентному платіжному ринку в Україні, який було укладено ще у травні 2021 року між Visa, Mastercard і НБУ для поступового зниження граничних розмірів ставок комісії інтерчейндж [8].

Водночас, слід звернути увагу, що врегулювання зниження граничних розмірів указаних винагород та наближення їх значень до європейських стандартів шляхом внесення змін до відповідних законів України потребують урахування реалій економічного розвитку та інтересів усіх учасників платіжного ринку України. При цьому п. 9 преамбули Регламенту 2015/751 передбачено, що платіжні операції на основі карток можуть бути вигідними для торговців і споживачів, якщо комісія за використання схем платіжних карток встановлюється на економічно ефективному рівні, одночасно сприяючи добросесній конкуренції, інноваціям та вступу на ринок нових операторів.

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити висновок, що в умовах війни та євроінтеграції для розвитку прозорості та дієвої економіки Україна потребує подальшого впровадження кращих європейських практик у сфері здійснення платіжних послуг шляхом удосконалення національного законодавства.

Література:

1. Звіт за результатами проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis EC). URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/zvit_UA.pdf?fbclid=IwAR0XPck2FdXVib49aWoCwwQP58zwSV0MiKx_3t0j36XiQmd9pdMD_WHuBUk.

2. Про затвердження Порядку проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis EC): постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2023 № 189. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/189-2023-%D0%BF#Text>.

3. Пульс Угоди: напрямки Угоди про асоціацію Україна-ЄС – прогрес виконання. URL: <https://pulse.kmu.gov.ua/ua/current-progress>.

4. Директива 2015/2366/ЄС про платіжні послуги на внутрішньому ринку, що вносить зміни до Директив 2002/65/ЄС, 2009/110/ЄС та 2013/36/ЄС і Регламенту (ЄС) № 1093/2010, та скасовує Директиву 2007/64/ЄС.

URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/es-20152366.pdf>.

5. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 №1591-IX.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>.

6. Про затвердження Положення про порядок емісії та еквайрингу платіжних інструментів: постанова Правління Національного банку України від 29.07.2022 № 164.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0164500-22#Text>.

7. Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2015/751 про міжбанківські комісії за платіжні операції з використанням платіжних карток.

URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/es-2015751.pdf>.

8. Комітет надав дозвіл компаніям «Mastercard Europe S.A.» і «Visa International Service Association» на зменшення розміру внутрішньодержавних міжбанківських комісій.

URL: <https://amcu.gov.ua/news/komitet-nadav-dozvil-kompaniyam-mastercard-europe-s-i-visa-international-service-association-na-zmenshennya-rozmiru-vnutrishnoderzhavnih-mizhbankivskih-komisij>.

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАКОННІСТЬ КОМІСІЇ ЗА ОБСЛУГОВУВАННЯ КРЕДИТУ ЯК УМОВИ ДОГОВОРУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ

Руденко Л. Д.

канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки ННІ права СумДУ

Законом України «Про споживче кредитування» передбачено право банку встановлювати у договорі споживчого кредитування комісію за обслуговування кредиту (ст.ст. 1, 8 Закону) на відміну від редакції Закону України «Про захист прав споживачів» від 1 грудня 2005 року, який містив заборону встановлювати у договорі про надання споживчого кредиту будь-які збори, відсотки, комісії, платежі тощо.

Зміни у законодавстві призвели до перегляду судової практики щодо кваліфікації законності встановлення комісії за обслуговування кредиту як умови договору споживчого кредитування. До вступу у законну силу Закону України «Про споживче кредитування» судова практика виходила з того, що боржник як більш слабка сторона у кредитних відносинах потребує захисту, а тому умова договору споживчого кредитування про встановлення комісії за обслуговування кредиту є нікчемною (зокрема, рішення апеляційного суду Закарпатської області від 29 жовтня 2014 року у справі № 308/17721/13-ц [1]). Встановлені Цивільним процесуальним кодексом України в редакції від 3 жовтня 2017 року процесуальні фільтри обумовили віднесення спорів за споживчими кредитами до малозначних, внаслідок чого такі спори розглядаються у спрощеному позовному провадженні. Певний період часу суди першої та апеляційної інстанції виносили протилежні судові рішення щодо можливості встановлення в кредитному договорі комісії за обслуговування кредитного договору, кваліфікації такої умови як недійсної або нікчемної. Це було обумовлено як проблемними питаннями застосування положень Закону України «Про споживче кредитування», «Про захист прав споживачів» у часі, так і відсутністю однозначної відповіді судів щодо розміру комісії за обслуговування кредиту та підстав її стягнення згідно з вимогами Закону

України «Про споживче кредитування», кваліфікації такої умови договору як або дійсної, або нікчемної, або оспорюваної.

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 13 липня 2022 року у справі № 496/3134/19 сформувала нову правову позицію. Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, сформованих у постанові Великої Палати Верховного Суду від 31 жовтня 2018 року у справі N 161/12771/15-ц та постанові Великої Палати Верховного Суду від 23 листопада 2021 року у справі N 359/3373/16-ц [2]. Відповідно до нової правової позиції оплатність інформації про стан кредитної заборгованості, яку споживач вимагає один раз на місяць, є нікчемною відповідно до ч.ч. 1, 2 ст. 11, ч. 5 ст. 12 Закону України «Про споживче кредитування» [2]. Таким чином, зазначеною постановою Великої Палати Верховного Суду конкретизовано межі застосування комісії за обслуговування кредиту. У випадку, коли кредитодавець включає у договір споживчого кредиту умову про стягнення комісії за надання інформації щодо кредиту, безоплатність надання якої передбачена ст. 11 Закону України «Про споживче кредитування», така умова договору споживчого кредитування є нікчемною. Тобто законність включення комісії за обслуговування кредиту до кредитного договору залежить від відповідності такої умови договору положенням Закону України «Про споживче кредитування» про оплатність та безоплатність надання інформації про кредит, періодичність надання такої інформації. Зокрема, ч.ч. 1, 2 ст. 11 Закону України «Про споживче кредитування» передбачено право споживача один раз на місяць безоплатно отримувати інформацію про поточний розмір заборгованості, розмір суми кредиту, повернутої кредитодавцю. Кредитодавець повинен безоплатно надати виписку з рахунку/рахунків (за їх наявності) щодо погашення заборгованості, зокрема інформацію про платежі за цим договором, які сплачені, які належить сплатити, дати сплати або періоди у часі та умови сплати таких сум (за можливості зазначення таких умов у виписці), а також іншу інформацію, надання якої передбачено Законом України «Про споживче кредитування», іншими актами законодавства, а також договором про споживчий кредит [3].

Системний аналіз змісту договорів споживчого кредитування вказує на те, що фінансові установи або застосовують складні договірні конструкції при включенні у загальну вартість кредиту комісії за обслуговування кредиту, або зі змісту кредитного дого-

вору неможливо визначити, за які саме послуги банку стягується комісія. У кредитних договорах не виписуються підстави нарахування та розмір такої комісії, які саме послуги за обслуговування кредиту повинні бути оплачені споживачем. У багатьох випадках комісія за обслуговування кредиту стягується за надання інформації, яка повинна надаватися безоплатно відповідно до Закону України «Про споживче кредитування». Внаслідок цього загальна сума кредиту на момент укладення договору може бути занижена, сума комісії фактично прихована. Оскільки договір споживчого кредитування є договором приєднання, споживач потребує додаткового захисту у порівнянні з фінансовою установою, сформована судова практика не гарантує захист прав споживачів фінансових послуг від нечесної підприємницької практики, введення в оману щодо реальної вартості кредиту.

Проведений аналіз вказує на доцільність приведення у відповідність положень Закону України «Про споживче кредитування» в частині комісії кредитодавця за споживчим кредитом (пов'язаної з наданням, обслуговуванням і поверненням кредиту, у тому числі комісії за обслуговування кредитної заборгованості, розрахунково-касове обслуговування, юридичне оформлення як частини загальних витрат) з реальної договірною практикою фінансових установ, які зловживають свободою укладення договору, дискримінаційним положенням споживача фінансових послуг. Сформована Великою Палатою Верховного Суду правова позиція дозволяє застосовувати більш ефективний спосіб захисту порушеного права позичальника (не доводити недійсність умови договору про оплату комісії за обслуговування кредиту, а застосовувати наслідки нікчемності такої умови), проте призводить до більшої завантаженості судової системи на рівні першої та апеляційної інстанцій, порушення принципу процесуальної економії. Споживач звільнений від сплати судового збору у справах щодо захисту прав споживачів. Таким чином, витрати за судовий розгляд спору у повному обсязі повинні бути покриті бюджетними коштами. Незважаючи на визначений Великою Палатою Верховного Суду належний та ефективний спосіб захисту, суди першої та апеляційної інстанцій все одно повинні надати тлумачення такій умові договору споживчого кредитування, визначити, чи вступає вона у протиріччя з положеннями Закону України «Про споживче кредитування». Виходячи з принципу правової визначеності, більш ефективним є внесення змін до Закону України «Про споживче

кредитування» в частині конкретизації граничного розміру та підстав стягнення комісії за обслуговування кредиту з боржника.

Література:

1. Рішення апеляційного суду Закарпатської області від 29 жовтня 2014 року у справі № 308/17721/13-ц.

URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SO11178?an=30>

2. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 13 липня 2022 року у справі № 496/3134/19.

URL: <https://ips.ligazakon.net/document/C022786?an=334>

3. Про споживче кредитування: Закон України від 15 листопада 2016 року № 1734-VIII.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#n83>.

ПОСИЛЕННЯ НАГЛЯДУ ЗА НЕБАНКІВСЬКИМИ ФІНАНСОВИМИ УСТАНОВАМИ В УКРАЇНІ

Рудой В. М.

*к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку та банківської справи
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Ринок фінансових послуг в Україні визначається розвитком, який обумовлений внутрішніми та зовнішніми чинниками, включаючи вплив глобальних тенденцій та адаптацію міжнародного досвіду. Розглядаючи внутрішні фактори, слід відзначити вплив економічних, воєнного стану, політичних та правових аспектів на формування та функціонування цього ринку. Глобалізація фінансового сектору, визначає значущі тенденції, а уніфікація регуляторних підходів, стає необхідною у зв'язку з міжнародною інтеграцією та впливає на розвиток небанківських фінансових установ. Розповсюдження міжнародних стандартів у наданні та споживанні фінансових послуг є одним важливим аспектом, який формує та впливає на стратегії управління активами. Водночас, важливо визначити можливості та шляхи ефективної імплементації міжнародного досвіду з метою оптимізації стратегій та підвищення конкурентоспроможності національних небанківських фінансових установ.

Зазначимо, що Національний банк України (далі – НБУ), відповідно до положень Законів України "Про страхування" [2], "Про кредитні спілки" [1], "Про фінансові послуги та фінансові компанії" [3], впроваджується новий порядок авторизації надавачів фінансових послуг та здійснення нагляду на консолідованій основі за небанківськими фінансовими установами. Саме впровадження положення, яке було затверджене рішенням Правління НБУ від 29 грудня 2023, №199 [4], регламентує процедури та умови авторизації для всіх надавачів фінансових послуг, за винятком банків та операторів платіжного ринку. До основних аспектів контролю, відповідно до положення слід віднести (таблиця 1).

Таблиця 1. Регулювання відповідно до Положення про авторизацію надавачів фінансових послуг та умови здійснення ними діяльності з надання фінансових послуг

№ з.п.	Напрямок	Роз'яснення
1.	Порядок видачі та зміна ліцензій	Установлено порядок видачі та зміни обсягу чи типу ліцензій на різні види діяльності
2.	Процедура погодження/повідомлення про участь	Регулюється процедура погодження чи повідомлення про набуття чи збільшення істотної участі у фінансових установах.
3.	Вимоги до ділової репутації	Встановлюються критерії та порядок оцінки ділової репутації надавачів фінансових послуг
4.	Вимоги до фінансового та майнового стану	Визначаються вимоги до фінансового стану юридичних осіб та майнового стану фізичних осіб, що здійснюють фінансову діяльність
5.	Порядок припинення діяльності	Визначається порядок припинення діяльності з надання фінансових послуг у випадках, визначених відповідною нормативною базою

Джерело: складено автором

За допомогою цих регулятивних заходів НБУ прагне забезпечити ефективний контроль над небанківськими фінансовими ус-

тановами та забезпечити виконання встановлених законодавчими актами вимог щодо фінансових послуг та компаній в Україні.

Також слід зазначити, що відповідно до Положення про порядок нагляду на консолідованій основі за небанківськими фінансовими групами [5], визначено нормативні засади для здійснення ефективного контролю за контролерами та учасниками небанківських фінансових груп, а також особами, які виражають намір стати контролерами відповідних груп, і надавачами небанківських фінансових послуг, за винятком кредитних спілок. Відповідно до положення [5], конкретизовано наступні аспекти:

1. Ідентифікація, визнання та припинення визнання фінансової групи. А саме, встановлюється чіткий порядок процедур щодо ідентифікації, визнання та припинення визнання Національним банком небанківської фінансової групи з метою виконання консолідованого нагляду.

2. Вимоги до відповідальної особи групи та порядок погодження. Так, визначається статус відповідальної особи в межах групи та встановлюється процедура погодження цієї особи з НБУ.

3. Вимоги до структури власності групи та систем корпоративного управління, встановлюються вимоги до структури власності фінансової групи, а також систем корпоративного управління та внутрішнього контролю, включаючи управління ризиками.

4. Вимоги щодо дотримання пруденційних вимог, складання та подання звітності, що визначають норми та вимоги, які повинні дотримуватися небанківські фінансові групи щодо пруденційних стандартів, а також встановлюється порядок складання та подання необхідних звітів і інформації для забезпечення консолідованого нагляду НБУ.

Таким чином, це положення має на меті впорядкування та стандартизацію процесів нагляду за небанківськими фінансовими групами, сприяючи тим самим підвищенню ефективності та стабільності фінансового сектору в Україні.

Звернемо увагу також на Положення про загальні вимоги до документів і порядок їх подання до НБУ [6] яким, встановлено уніфіковані стандарти для документації, яка подається до Національного банку в рамках окремих процедур, які стануть обов'язковими з 01 січня 2024 року. Зазначене положення охоплює різні сфери регулювання, зокрема: ліцензування, реєстрація, авторизація учасників ринку фінансових послуг та учасників платіжного ринку, де встановлені загальні вимоги до документів, які пода-

ються для отримання ліцензій, реєстрації чи авторизації учасників ринку фінансових послуг та платіжного ринку; добровільний вихід страховика, кредитної спілки з ринку, зокрема встановлені стандарти та порядок подання документів для добровільного виходу страховиків та кредитних спілок з ринку; ідентифікація, визнання небанківських фінансових груп, визначені загальні вимоги та процедури ідентифікації та визнання небанківських фінансових груп. Зазначені вимоги спрямовані на забезпечення якісного та стандартизованого збору інформації від учасників фінансового ринку, що відіграє критичну роль у формуванні та збереженні стабільності фінансового сектору України.

Отже, зазначене Положення встановлює перехідний період для надавачів фінансових послуг та небанківських фінансових груп, які підпадають під державне регулювання та нагляд НБУ. Протягом цього періоду, який триватиме до 01 липня 2024 року, вони зобов'язані адаптувати свою діяльність відповідно до нових вимог, що дозволяє плавний та ефективний перехід до нового регуляторного середовища.

Таким чином, посилення нагляду за небанківськими фінансовими установами Україні сприяє запровадженню нових регуляторних засад без суттєвого впливу на функціонування учасників фінансового ринку, забезпечуючи при цьому збереження стабільності та надійності фінансової системи України.

Література:

1. Закон України "Про кредитні спілки» від 14 липня 2023 року № 3254-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3254-20#Text>.

2. Закон України "Про страхування" від 18 листопада 2021 року № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>.

3. Закон України "Про фінансові послуги та фінансові компанії" від 14 грудня 2021 року № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>.

4. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про авторизацію надавачів фінансових послуг та умови здійснення ними діяльності з надання фінансових послуг» від 29 грудня 2023 №199. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_29122023_199.

5. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок нагляду на консолідованій

основі за небанківськими фінансовими групами» від 29 грудня 2023 № 202.

URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_29122023_202.

6. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про загальні вимоги до документів і порядок їх подання до Національного банку України в межах окремих процедур та внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» від 29 грудня 2023 №200.

URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_29122023_200.

НОВАЦІЇ КОНТРОЛЮ ЗА ЗАХИСТОМ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Рудой В.

*к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку та банківської справи
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Лисенко І.

*здобувач вищої освіти 4 курс заочної форми навчання
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка*

На сучасному етапі еволюції світових фінансових ринків визначається існування єдиної та взаємопов'язаної системи захисту прав споживачів фінансових послуг, що займають ключове положення в інвестиційному процесі. Кожен елемент цієї системи виконує специфічні функції, сприяючи трансформації накопичених сум у вкладення через забезпечення різноманітних фінансових послуг. Однак, в контексті фінансового ринку України, екстраполяція цього висновку призводить до висновку про протилежність – система захисту виявляє розсіяність та невзаємодіючість елементів, що суттєво впливає на ефективність інвестиційного процесу та може призвести до недосягнення оптимальних результатів.

Аналізуючи особливості єдиного порядку здійснення нагляду за виконанням надавачами різноманітних фінансових послуг, у тому числі банками, небанківськими фінансовими установами, надавачами обмежених платіжних послуг, щодо дотримання нор-

мативів законодавства України про захист прав споживачів, зокрема на платіжному ринку, Національний банк України (далі – НБУ) здійснив актуалізацію здійснення такого нагляду. Ця актуалізація має своєю передумову: по-перше, імплементацію функцій НБУ у сфері захисту прав споживачів фінансових та платіжних послуг, яка випливає зі Закону України від 12.01.2023 №2888-IX [1]; по-друге, впровадження комплексу заходів для нагляду за виконанням надавачами фінансових та платіжних послуг вимог законодавства України з захисту прав споживачів фінансових послуг, а також вимог щодо взаємодії зі споживачами та іншими сторонами при врегулюванні прострочених зобов'язань, в тому числі вимог щодо етичної поведінки.

Слід враховувати, що цей порядок нагляду деталізований у Положенні про здійснення Національним банком України нагляду за виконанням об'єктами нагляду законодавства України про захист прав споживачів фінансових послуг та обмежених платіжних послуг, а також вимог щодо взаємодії зі споживачами при врегулюванні прострочених зобов'язань [5;6].

Також, слід зазначити, що актуалізація порядку нагляду є необхідним етапом у реалізації стратегічних заходів НБУ, спрямованих на забезпечення стабільності та надійності фінансового сектору. Це також враховує важливість захисту інтересів споживачів фінансових послуг, що є невід'ємною частиною забезпечення фінансової стабільності. Враховуючи важливість платіжних послуг у сучасному фінансовому ринку та їх вплив на економічний розвиток, зазначена актуалізація сприятиме збалансованому функціонуванню ринку та створенню умов для здорової конкуренції між учасниками фінансового сектору. Щодо особливостей, важливо, щоб суб'єкти фінансового ринку адаптували свої процеси та процедури відповідно до зазначених новацій та внесли необхідні зміни у свої внутрішні процеси для відповідності новим вимогам, для ефективного виконання нормативних вимог та забезпечення високого ступеня захисту прав споживачів у фінансовому секторі.

Також оновлення порядку здійснення беззвізного нагляду на ринках небанківських фінансових послуг НБУ, узгодженого з новими вимогами, які визначені законами України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» [4], «Про страхування» [3] та «Про кредитні спілки» [2], що набувають чинності з 1 січня 2024 року. Згідно новацій, передбачено розширення кола суб'єктів, що підлягають наглядовій діяльності, а саме:

- страховики, кредитні спілки, фінансові компанії, ломбарди та їх відокремлені підрозділи;
- небанківські фінансові групи та їх учасники;
- надавачі супровідних послуг та їх відокремлені підрозділи, за винятком колекторських компаній, бюро кредитних історій та юридичних осіб, яким видано ліцензію на операції з готівкою;
- власники істотної участі, ключові учасники у структурі власності, афілійовані та споріднені особи надавачів фінансових послуг;
- іноземні учасники ринку фінансових послуг, що здійснюють діяльність в Україні;
- особи, що надають послуги з аутсорсингу надавачам фінансових послуг відповідно до чинного законодавства.

Відповідно до норм Положення про здійснення безвиїзного нагляду було затверджено постановою Правління НБУ від 14.12.2023 №162 [7], передбачено використання інструментів як пруденційного, так і ринкового нагляду, враховуючи особливості діяльності суб'єктів та ризикові фактори. Крім того, Положення визначає ряд заходів, які НБУ може застосовувати після результатів безвиїзного нагляду, включаючи коригувальні заходи та заходи раннього втручання. Ці механізми спрямовані на забезпечення стабільності та надійності фінансового сектору та захисту прав споживачів фінансових послуг.

Таким чином, Положення про здійснення безвиїзного нагляду є частиною стратегічних заходів НБУ, спрямованих на адаптацію фінансового регулювання до сучасних вимог та забезпечення ефективного контролю за ринком небанківських фінансових послуг.

Література:

1. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо платіжних послуг» від 12.01.2023 №2888-IX.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2888-20#Text>

2. Закон України «Про кредитні спілки» від 14 липня 2023 року № 3254-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3254-20#Text>.

3. Закон України «Про страхування» від 18 листопада 2021 року № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>.

4. Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» від 14 грудня 2021 року № 1953-IX.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>.

5. Постанова Правління Національного банку України «Про внесення змін до Положення про здійснення Національним банком України нагляду за додержанням об'єктами нагляду законодавства України про захист прав споживачів фінансових послуг та обмежених платіжних послуг, вимог щодо взаємодії із споживачами при врегулюванні простроченої заборгованості» від 28 вересня 2023 №118.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0118500-23#Text>

6. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про здійснення Національним банком України нагляду за додержанням об'єктами нагляду законодавства України про захист прав споживачів фінансових послуг та обмежених платіжних послуг, вимог щодо взаємодії із споживачами при врегулюванні простроченої заборгованості та внесення зміни до Положення про здійснення Національним банком України безвиїзного нагляду на ринках небанківських фінансових послуг» від 02 вересня 2022 №198.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0198500-22#Text>

7. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про здійснення безвиїзного нагляду за діяльністю з надання фінансових та супровідних послуг» від 14 грудня 2023 №162.

URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_14122023_162.

ПРО РОЗВИТОК ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ У СФЕРІ ТРАНСПОРТУ

Світличний Д. С.

аспірант,

*Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова Національної академії наук України»*

У складних умовах, у яких зараз опинилася українська економіка, держава вимагає значних фінансових ресурсів, які є вкрай дефіцитними. І ці ресурси мають спрямовуватися у першу чергу

на оборону держави. Але часто держава вимушена відшкодовувати різноманітну шкоду, завдану третіми особами громадянами. У таких випадках держава об'єктивно зацікавлена перекласти такий обов'язок на когось іншого. Цим іншим за певних умов, зокрема у сфері транспорту за наявності укладеного договору страхування, може і повинна виявитися страхова організація. З метою визначення особливостей і правил здійснення страхової діяльності потрібно розглянути процедури становлення страхового бізнесу на території України і виявити тенденції.

Ще при переході до капіталізму спільне (взаємне) страхування у більшій мірі почало поступатися позиціями страхуванню на основі регулярних внесків. Цим видом страхування почали займатися сформовані у великій кількості професійні підприємці – страхові компанії. У цілому вони мали схожий на сучасний правовий статус. Як і інші суб'єкти підприємництва, вони пройшли шлях утворення, первісного накопичення капіталу, конкурентного підприємництва, монополістичної конкуренції.

Поява страхових товариств була пов'язана із розвитком капіталізму, насамперед, на морському транспорті та в торгівлі, де, як було показано вище, ще з часів середньовіччя було накопичено досвід різних моделей захисту власників суден і вантажів на випадок їх знищення, пошкодження або пограбування під час рейсу.

Поява страхових компаній зі схожим на сучасний правовим статусом розпочалася в Англії. Загальновідомим є факт утворення ще у 1688 році асоціації «Лондонський Ллойд», учасники якої в 1779 році прийняли формуляр морського страхування – «формуляр Ллойда», який вибірково використовується до сьогодні. Через сформовані традиції у страхуванні та страховому праві в Англії, а пізніше у німецьких державах у наші часи Велика Британія та ФРН є одними із світових лідерів у страхуванні ризиків, майна та інших матеріальних і нематеріальних цінностей у сфері транспорту.

У 1918 році у радянській росії страхову справу було оголошено державною монополією. З липня 1922 року було утворено державний монополіст – Держстрах, який спочатку хоча і був державною організацією, але враховував у своїй діяльності принцип взаємності або зворотності. У 1922 році віддавав до бюджету 15 % прибутку, у 1935 році – 80 % для держстрахів союзних республік і 95 % – для Держстраху СРСР. Система функціонувала як додатковий важіль оподаткування населення, оскільки держмайно з 1931 року страхуванню не підлягало [1, с. 255-256]. І така ситуа-

ція тривала без змін до початку 1990-х років, коли на ринку страхування транспортної діяльності з'явилася значна кількість недержавних компаній (станом на 1994 рік в Україні діяли більш ніж 700 страхових компаній), які діяли на основі принципу аналогії права із актами, якими регулюється діяльність Держстраху. Окремого власного НПА про страхування на той момент в Україні ще прийнято не було.

У 1993 році з'явився Декрет КМУ «Про страхування», яким було утворено Укрстрахнагляд для контролю за страховиками [2], оскільки у перші після СРСР роки їх діяльності на українському ринку рівень рентабельності був дуже високий, а зловживання траплялися достатньо часто.

У 1996 році було прийнято Закон України «Про страхування», яким підвищено розмір мінімального статутного фонду (на сьогодні статутного капіталу) страхової компанії і поставлено його у залежність до поточного офіційного курсу євровалюти (у ті часи вона мала назву екю). Відповідно до Закону, статутний фонд страховика повинен був дорівнювати не менш як 100 тисяч екю. Закон передбачав обов'язкову перереєстрацію страховиків [3]. Через це кількість страхових компаній різко скоротилася (у 1997 році їх лишилося 220). Багато страхових компаній були змушені об'єднатися для збільшення своїх фінансових можливостей. Законом було підвищено вимоги до страхових резервних фондів компаній, а також детально урегульовано окремі види страхування. Такі зміни можна вважати позитивом з точки зору забезпечення інтересів страхувальників. І не в останню чергу такі позитиви стосуються сфери транспорту. Саме на транспорті все перебуває в русі, через що на об'єкти транспортної сфери скоюються злочинні посягання так званих «рейдерів» та інших зловмисників. Фахівці-кримінологи вказують, що місце вчинення крадіжки здебільшого не збігається з місцем її виявлення; між учиненням і виявленням крадіжки нерідко проходить значний проміжок часу. В окремих випадках наслідком таких злочинних діянь можуть бути перешкоди у роботі транспорту (затримка рейсів, зміна розкладу руху, пошкодження рухомого складу, завдання додаткових збитків транспортним організаціям, створення аварійних ситуацій та ін.) [4, с. 103]. А це призводить до значних грошових витрат, які частково може покрити страхова компанія. Зрозуміло, що страховик розрачує свої ризики і не працюватиме у збиток. У негативних випадках страховики відмовлятимуться від

укладання договору із потенційно небезпечним з точки зору можливості нападу на неї, транспортної компанії - клієнта страховика. У позитивних випадках страховики можуть диверсифікувати ризики шляхом перестрахування або перерозподілу між іншими страховиками. Можливо тому для захисту своїх інтересів страховики почали об'єднуватися в асоціації. У 1997 році було утворено найбільш впливову страхову асоціацію в Україні – Лігу страхових організацій.

Нова редакція Закону України «Про страхування» у 2001 році підвищила мінімальний розмір статутного капіталу для будь-якого страховика у розмірі 1 млн. євро, та 1,5 млн. євро – для страховика, що здійснює страхування життя [5], що є безумовним позитивом, адже страхові компанії повинні мати фінансові можливості для виконання своїх зобов'язань перед страхувальниками. І не в останню чергу це стосується страховиків, що працюють на ринку транспортних перевезень.

У 2002 році було утворено Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг, до компетенції якої входив контроль за діяльністю страхових компаній [6]. А у 2011 році її було реорганізовано у Національну комісію з державного регулювання у сфері ринків фінансових послуг [7]. Проте не дивлячись на контроль відносин у сфері страхування, часто саме страховики були порушниками прав інших суб'єктів господарювання та громадян. Навіть за умови настання страхового випадку вони шукають шляхи ухилення від обов'язку здійснення страхових виплат. Тому для захисту контрагентів страховика пропонується останнім зважено й обережно підходити до укладання договору зі страховиком та ретельно вивчати правила страхування. Інтереси сумлінного страховика забезпечуються процедурою ліцензування та визначенням мінімального статутного капіталу страховика залежно від видів діяльності, які він здійснює [8, с. 131].

Після економічної кризи 2009 року в Україні відбувалося збільшення кількості страхових компаній (у т.ч. іноземних), укладених договорів, страхових премій, виплат, страхових резервів. Не випадають із загальної статистики і страхові компанії, що діють у сфері транспорту. Цьому сприяє велика кількість НПА, які стимулюють, а то й зобов'язують перевізників страхувати свої ризики. А на противагу професійним страховикам поширилося взаємне страхування. Можна навести інформацію, згідно із якою майже 95 % судовласників світу страхують відповідальність перед тре-

тіми особами в товариствах взаємного страхування, що іменують-ся клубами взаємного страхування [1, с. 255-256]. У транспортній сфері працюють і одні, й інші. Кожен вид страхування має свої переваги і має власних клієнтів. З іншого боку, одні й ті самі суб'єкти господарювання - транспортні організації можуть укла-дати різні договори страхування з одними і тими ж страховиками залежно від ситуації, виду перевезень, виду транспорту, особливостей контрагентів і клієнтів тощо.

З анексією АРК і початком воєнних дій у 2014 році страховики почали більше відмовляти в укладанні договорів із потенційними контрагентами. Проте нормативні приписи стосовно обов'язковості страхування авто цивільної відповідальності власників транспортних засобів сприяють виживанню і навіть певному розвитку страхової діяльності. А завершення війни на користь України, яке обов'язково відбудеться в умовах підтримки держав економічно розвиненої західної цивілізації, призведе до розвитку як діяльності у сфері транспорту, так і страхуванню цих відносин.

Література:

1. Адамов А.С. Історичні аспекти взаємного страхування. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 51. С. 253–258.
2. Про страхування: Декрет Кабінету Міністрів України від 10 травня 1993 року № 47-93. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 29. Ст. 320 (втратив чинність).
3. Про страхування: Закон України від 7 березня 1996 року № 85/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 18. Ст. 78.
4. Ховавко С.М. Посилення кримінальної відповідальності за окремі види злочинів на об'єктах транспорту загального користування. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2012. № 1. С. 101–103.
5. Про внесення змін до Закону України «Про страхування»: Закон України від 4 жовтня 2001 року № 2745-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 7. Ст. 50.
6. Про Положення про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України: Указ Президента України від 4 квітня 2003 року № 292/2003. *Адміністрація Президента України: офіційне інтернет-представництво*. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/292/2003>.
7. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: Указ Президента України

від 23 листопада 2011 року № 1070/2011. *Адміністрація Президента України: офіційне інтернет-представництво*. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1070/2011>.

8. Деревянко Б.В. Правове регулювання захисту прав суб'єктів господарювання: навч. посібник. Б. В. Деревянко; МВС України, Донецький юридичний інститут. Донецьк: Видавничий дім «Кальміус», 2013. 148 с.

URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/223>.

СВДС ЯК ВИД ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Устинова І. П.

*к.ю.н., доцент,
професор кафедри конституційного і адміністративного права
Юридичний факультет
Національний авіаційний університет*

Діджиталізація у фінансовій сфері як механізм демократизації суспільства є актуальний реформаторський крок сучасної України. Серед інших проєктів, в перспективним і цікавим є e-hryvnia. Станом на жовтень 2022 року зареєстровано торговельну марку "e-hryvnia" та "e-гривня", яка безпосередньо належить Національному Банку України. Відбулася пілотна апробація, так, працівники Міністерства цифрової інформації та розробники державного додатку "Дія", вже у 2021 році отримали зарплатню в цифровій валюті на базі блокчейн. Це стало частиною експерименту зі створення національної валюти, який Міністерство цифрової трансформації проводить у співпраці із Нацбанком. Україна, як одна із перших держав, прагне набрати оберти у сфері цифровізації, створивши цифрову версію своєї національної валюти. Та прийнявши Закони України "Про платіжні послуги" та "Віртуальні активи" поклала початок його юридичного закріплення.

Сучасні юристи-науковці активно обговорюють питання проєкту e-гривні та погоджуються із тим, щоб суспільні та економічні передумови запровадження нової системи обігу гривні є нагальною необхідністю та процесом вписування України до світового нормативного поля регулювання фінансових систем.

Новий формат цифрової валюти CBDC (central bank digital currency), незабаром стане новим офіційним засобом платежу, захищеним державою. Ідею цифрової валюти підтримує більшість центробанків розвинених країн світу та половина із них перейшла до практичних експериментів. З появою розвитку блокчейну та Ethereum смарт контрактів ще більше заохочує суспільство до переходу цифрової валюти, як третьої форми оплати. Так, CBDC не вважається криптовалютою, вони можуть використовувати або не використовувати базу даних, таку як блокчейн, але дана валюта є повністю децентралізована національним банком країни. Нацбанки створюють та зберігають повний контроль над виробництвом, обігом та розподілом цифрової фіатної валюти. CBDC створений на основі токенів або облікових записів та ключовими принципами є конфіденційність, доступ та легкий спосіб розповсюдження.

Україна є одна із перших країн, яка має на меті впроваджувати цифрову валюту в національний обіг в найближчому часі. Міжнародний Валютний Фонд зазначає, що впровадження CBDC покращить операційну та економічну ефективність країн, які розвивається, та можуть стати надійним інструментом для цифровізації та фінансової інклюзії, що передбачає рівний доступ та використання усіх фінансових послуг та продуктів.

Вважаємо визначити чим CBDC відрізняється від звичайної фіатної валюти. Отже, кожна банкнота, тобто гривня, має свій унікальний номер, безготівкові гроші мають спеціальний рахунок в комерційному банку. Цифрова валюта, в свою чергу, емітується у формі унікального коду та зберігається на спеціальному електронному гаманці. Під час проведення транзакцій, посередників немає, або їхня участь взагалі мінімальна, кошти переходять з одного електронного гаманця в інший. Для подібних транзакцій потребується підключення до інтернету, але розробники CBDC працюють також і над можливими офлайн-транзакціями. За допомогою е-гривні можна буде розраховуватись за товари, як і завдяки Apple Pay чи Google Pay, але проведення та процедура транзакцій за кордоном, досі стоїть під питанням та залежить від подальших домовленостями між країнами.

Цифрову валюту не слід зрівнювати із крипто валютою, адже держава не контролює емісію, поширення та використання крипто валюти. CBDC в свою чергу забезпечена реальними валютними резервами країни, тобто цифрова валюта підкріплена до націона-

льної валюти у співвідношенні 1:1, де одна цифрова гривня рівнозначна фіатній валюті та є її абсолютним цифровим аналогом.

На правовому рівні результатом пілотного проекту було прийнято ЗУ "Про платіжні послуги" із закріпленням цифрової валюти як державну форму грошової одиниці. Закон не встановлює безпосередньо правил щодо електронної гривні, але зазначає, що платіжні системи, які використовуються в Україні мають бути зареєстровані відповідно до законодавства, включаючи Закон України "Про електронні гроші". Також цифрова валюта зазначена в Законі як «електронна форма грошової одиниці України, емітентом якої є Нацбанк» [4].

НБУ підкреслює, що на даний момент не йдеться про повну заміну готівці та безготівкових розрахунків, але е-гривня стане альтернативою готівці, електронним грошам та платіжним карткам. Завдяки цифровій валюті є можливість знизити вартість безготівкових операцій завдяки відмові від еквайрингової комісії, тобто плату за обробку платіжних транзакцій, здійснених за допомогою банківських карт або інших електронних засобів платежу. Експерти міжнародної компанії PwC віднесли е-гривню до найбільш зрілих проектів цифрових валют у світі, розмістивши її на 4-те місце.

Відповідно до Закону України "Про віртуальні активи", де віртуальними активами визначається нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має свою вартість, та існує лише в електронному вигляді. Саме визначення "віртуальні активи" раніше стосувались виключно крипто валюти, тепер же ними активи, які вільно торгуються на ринку, вартість має цифрове відображення, мають свою ідентифікацію та систему обігу. Нацбанк виявив значну зацікавленість щодо застосування е-гривні як інструмент у здійсненні операцій віртуальних активів, та стверджує, що цифрова гривня має буде реалізована на базі технології блокчейн.

Запровадження проекту е-гривні має потенціал надати значно новіші можливості для держави, бізнесу та громадян. З точки зору організації та проведення фінансового контролю та фінансового моніторингу, цей проект зможе чіткіше проведення відслідковування використання адресних допомог соціальним верствам населення та іншим адресним виплатам та проектам різних рівнів бюджетів. Цей проект може створити нові параметри взаємодії між ними, що будуть швидкими та високоефективними, зменшивши затримки, пов'язані з додатковими посередниками, а також

уникнувши додаткових ризиків корупції. Е-гривня значно посилить макроекономічну стабільність країни. Завдяки цифровій валюті, мінімізує витрати для держави та бізнесу під час транзакцій. Вважаємо, що запуск е-гривні посилить конкуренцію між банками, що в свою чергу також знизить вартість на банківські послуги. ЄЦБ (Європейського центрального банку), в свою чергу стверджує, що головною метою запровадження євро є конкурентна спроможність із іноземними стейблкоїнами.

Е-гривня буде корисним інструментом у боротьбі із корупцією. Всі транзакції, здійсненні цифровою валютою будуть реєструватися в електронній формі, що зменшить ризик втрати чи фальсифікації документації. При транзакції цифрової валюти скорочується кількість посередників, що також передбачає зменшення ризику корупції. Впровадження цифрової валюти центральним банком підвищить прозорість, посиливши контроль за збиранням податків та відповідно витрачанням державних коштів. Фінансово контрольні заходи будуть більш оптимальними та ефективними, фінансові транзакції будуть моніторитись, особливо ті, які відбуваються в тіні, що значно підвищить довіру до фінансової системи країни та знизить рівень злочинності та шахрайства. Цифрова валюта забезпечить інновації в державному адмініструванні, та створить можливість у реалізації системи автоматичного оподаткування. Так званий " транзакційний податок" який збирається з кожної продажі між покупцем та продавцем. Транзакційне оподаткування є ефективним засобом фінансування державних видатків та реалізації соціальних програм, при якому податки сплачуються автоматично без використання жодних посередників. Можливе запровадження автоматичних штрафів та стягнень. В такому випадку, буде значно важче знайти лазівку в податковому законодавстві.

Безперечно, запуск е-гривні стане вагомим кроком для України у формуванні іміджу сучасної високотехнологічної країни, адже це стане одним з перших прикладів впровадження нового інструменту регулювання грошового обігу на державному рівні. Також впровадження е-гривні зміцнить інтеграцію національної цифрової валюти з іншими державними електронними сервісами. Україна, в свою чергу, планує реалізовувати пілотний проєкт у 2023 році, в вже в наступному будуть приймати рішення щодо повного провадження цифрової валюти в обіг. Міністерство цифрової інформації, ТАСкосбанк, Stellar, Bitt експериментують із е-гривнею, випро-

буючи технології розподіленого реєстру. У рамках дослідження та моніторингу світових тенденцій, Україна співпрацюватиме із центральними банками та іншими міжнародними фінансовими інституціями задля якісного впровадження цифрової валюти.

Література:

1. Цифрові валюти – що про них говорять у США та в Україні. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/Krytovaluty-tsfrovi-valiuty/5928491.html> (Дата звернення 10.09.2023 р.).

2. Для чого Україні цифрова гривня? Які перспективи для економіки України та суспільства відкриває впровадження електронної гривні?

URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/07/6/675679/> (Дата звернення 10.09.2023 р.).

3. Устинова І. Правові засади забезпечення фінансової безпеки державних активів в сучасній трансформаційній парадигмі. *Забезпечення конституційних прав громадян в контексті конвенційних зобов'язань України* / І. М. Сопілко, Ю. Л. Юринець, Ю. Д. Кунев та ін. Київ: «Видавництво «Людмила», 2022, С. 45–73.

4. Устинова І.П., Рябоконт Ю. В. Е-гривня як нова форма фінансового контролю в забезпеченні антикорупційної політики. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2023. № 3(68). С. 120–125.

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ В УКРАЇНІ: АДАПТАЦІЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Ушинкіна О. А.

*здобувачка вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна*

17 лютого 2022 року Верховною Радою України було прийнято Закон України № 2074-IX «Про віртуальні активи» (далі - Закон № 2074), який регулює правовідносини, що виникають у зв'язку з оборотом віртуальних активів в Україні [1]. Авторами Закону № 2074 було передбачено, що цей закон набере чинності з дня на-

брання чинності законом України про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами. Однак, вищезазначений закон так і не набув чинності через низку глобальних змін, які відбулися в Україні. 24 лютого 2022 року розпочалося російське повномасштабне вторгнення на територію України, що значним чином вплинуло на усі аспекти державно-правового регулювання, у тому числі, загальмувало законодавчий процес. В свою чергу це призвело до прискорення євроінтеграційних процесів. Так, 23 червня 2022 року Європейський парламент ухвалив резолюцію, якою передбачено невідкладно надати статус кандидата на членство в Європейському Союзі для України, а Європейська рада надала Україні статус кандидата на вступ до Європейського Союзу [2].

Процес вступу України до Європейського Союзу передбачає проведення комплексу системних реформ, однією з яких є адаптація українського законодавства до права Європейського Союзу. В контексті цих подій стало зрозуміло, що Закон № 2074 є застарілим та не відповідає актуальним європейським стандартам у сфері регулювання віртуальних активів, оскільки 20 квітня 2023 року Європейський парламент затвердив Регламент про ринки віртуальних активів (MiCA), який встановлює порядок комплексного регулювання обігу віртуальних активів [3]. Даний Регламент розроблявся впливовими світовими експертами, які об'єднали найкращі знання та практику в галузі регулювання віртуальних активів у всій Європі. Порівнюючи положення Закону № 2074 та Регламенту про ринки віртуальних активів (MiCA), варто зазначити, що вони мають ряд суттєвих відмінностей, а саме визначення та класифікація віртуальних активів; перелік послуг, які можуть надаватися постачальниками послуг; вимоги до ліцензій та ліцензіатів.

Національний інститут стратегічних досліджень серед ключових проблем державного регулювання обігу віртуальних активів виділяє такі:

- 1) класифікація та аналіз криптоактивів відповідно до міжнародних та європейських нормативно-правових актів і стандартів відповідно до їх основних характеристик та економічних цілей;
- 2) адаптація розділеної та децентралізованої книги транзакцій до технології блокчейн, онлайн-ових однорангових або користувацьких платформ у платіжній інфраструктурі до законодавства Європейського Союзу;

3) посилення транскордонної співпраці та міжсекторальної координації та обміну інформацією щодо розвитку віртуальних активів [4].

На думку С. О. Грицяя, Регламент про ринки віртуальних активів (MiCA) необхідно покласти в основу нової редакції Закону України «Про віртуальні активи» у частині класифікації та визначення віртуальних активів; ліцензування та умов діяльності постачальників послуг; зобов'язання усіх учасників ринку віртуальних активів формувати «White paper», у якому зазначати основну інформацію про віртуальний актив та/або ICO – проект; відповідальності учасників ринку віртуальних активів, у разі втрати коштів споживачів індустрії віртуальних активів [5].

17 листопада 2022 року Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) створила консультативну раду для здобуття кваліфікованої експертизи та професійної оцінки у напрямку регулювання віртуальних активів, до якої увійшли представники профільних органів, провідні фахівці ринку та інші зацікавлені учасники. Під час засідання учасники висловили думку щодо важливості оперативного запуску ринку віртуальних активів в Україні та обговорили можливі напрямки діяльності у контексті імплементації європейського регламенту MiCA в українське законодавство, яке визначає порядок обігу віртуальних активів [6].

7 листопада 2023 року на сайті Верховної Ради України було оприлюднено Проект Закону № 10225 від 07.11.2023 про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні (далі – Проект Закону № 10225), який є результатом процесу адаптації українського законодавства у сфері регулювання обігу віртуальних активів до європейських стандартів. Однією з ключових переваг цього законопроекту є те, що він не обмежується дослівним перекладом Регламенту про ринки віртуальних активів (MiCA), а є наслідком запозичення європейських правил з урахуванням умов української дійсності.

Отже, адаптація до європейських норм є ключовим етапом для підтримки та регулювання обігу віртуальних активів в Україні, щоб відповідати міжнародним стандартам та забезпечити стабільність і надійність цього сектору. Це в свою чергу сприятиме розвитку та стандартизації державно-правового регулювання обігу віртуальних активів, забезпечивши захист учасників та стимулюючи інновації. Однак, вкрай важливо враховувати унікальні аспе-

кти та потреби української правової системи, щоб забезпечити оптимальний баланс між міжнародними стандартами та внутрішніми особливостями.

Водночас, органам державної влади України необхідно забезпечити своєчасний розгляд та прийняття Проекту Закону № 10225 з огляду на важливість законодавчого врегулювання правовідносин, що виникають у зв'язку з обігом віртуальних активів в Україні.

Література:

1. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 р. № 2074-IX : станом на 1 січня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 23.01.2024).

2. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrimala-status-kandidata-na-chlenstvo-v-yes> (дата звернення: 23.01.2024).

3. Історичне рішення для крипторинку: Європейський парламент схвалив Регламент МіСА. *НАЦІОНАЛЬНА КОМІСІЯ З ЦІННИХ ПАПЕРІВ ТА ФОНДОВОГО РИНКУ.*

URL: <https://www.nssmc.gov.ua/istorychne-rishennia-dlia-kryptorynku-ievropeyskiyi-parlament-skhvalyv-rehlament-mica/> (дата звернення: 23.01.2024).

4. Олійник Д.І. Обіг віртуальних активів в Україні. Київ, Україна: Національний інститут стратегічних досліджень, 2022. С. 6. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-06/oliinik.pdf> (дата звернення: 23.01.2024).

5. Грицай С. Зміна профільного закону про віртуальні активи: імплементація Європейського Регламенту Міса. *Scientific works of national aviation university. series: law journal "air and space law"*. 2023. Т. 1, № 66. С. 72–82. URL: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.66.17420> (дата звернення: 23.01.2024).

6. Відбулось перше засідання Консультаційної ради з питань регулювання віртуальних активів. *НАЦІОНАЛЬНА КОМІСІЯ З ЦІННИХ ПАПЕРІВ ТА ФОНДОВОГО РИНКУ.* URL: <https://www.nssmc.gov.ua/vidbulos-pershe-zasidannia-konsultatsiinoi-rady-z-pytan-rehuliuвання-virtualnykh-aktyviv/> (дата звернення: 23.01.2024).

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Цветков А. М.

*кандидат юридичних наук,
науковий співробітник*

*Науково-дослідного інституту приватного права
та підприємництва імені Ф.Г. Бурчака НАПрН України (Київ)*

В умовах воєнного часу та після підписання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами (далі – Угода про асоціацію) стає актуальною тема поняття та сутності банківської діяльності в умовах євроінтеграції [1].

Для формулювання визначення «банківська діяльність» необхідно проаналізувати наукові праці провідних вчених, чинне законодавство України та міжнародно-правові акти, в тому числі країн ЄС.

Досліджуючи банківську діяльність, професор Орлюк О.П. зазначає, що «фінансова діяльність держави в банківській сфері полягає в тому, щоб, спираючись на закони ринкової економіки, впливати на розвиток кредитно-фінансових інститутів, сприяти отриманню ними прибутків, а завдяки цьому – підтримувати стабільність усієї кредитно-банківської системи та довіру до неї населення» [2, С. 49]. Наведене дає підстави однозначно стверджувати те, що банківська діяльність має публічну фінансово-правову природу.

Поняття «банківська діяльність» тісно пов'язане з поняттям «банк», а сам банк є особливим фінансовим інститутом, який покликаний здійснювати банківську діяльність. Так, наприклад, вчена Т.А. Латковська, визначає банківську діяльність як: – особливий вид господарської діяльності, що систематично здійснюється спеціальними суб'єктами (банками) на підставі ліцензії (дозволу) НБУ, спрямовану на здійснення банківських операцій та надання банківських послуг, функціонування та розвиток банківської системи, реалізацію грошово-кредитної політики держави... Банківська діяльність є особливою, оскільки вона не припускає можливості об'єднання її з іншими видами господарської діяльності [3, С.91, 92].

Як, зазначала професор Воронова Л.К., визначення поняття «банк», яке наведено законодавцем у ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» зумовлено підходом законодавця до визначення змісту іншої фундаментальної категорії — банківської діяльності. Запропоноване нормативне визначення категорії «банківська діяльність» фактично зводить її зміст лише до трьох банківських операцій, які банки мають право здійснювати на підставі банківської ліцензії. Але, безумовно, зміст указаної категорії набагато ширше, оскільки: по-перше, надаючи клієнтам банківські послуги, банки здійснюють значно більшу кількість банківських операцій, перелік яких наведено у ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність»; по-друге, при здійсненні власної діяльності банки вступають не лише у приватноправові відносини з клієнтами з метою надання їм банківських послуг, але й стають учасниками широкого кола правовідносин, які виникають у процесі державного регулювання банківської діяльності та регулюються імперативним методом [4, С. 305].

Також І.А. Безклубий формулює визначення поняття «ліцензована банківська діяльність» як підприємницька діяльність банку на підставі ліцензії НБУ з надання фінансових послуг фізичним та юридичним особам шляхом залучення грошових коштів та їх розміщення, а також здійснення розрахункових операцій, операцій з цінними паперами і валютними цінностями, та інших банківських операцій з метою отримання прибутку) і «не ліцензована банківська діяльність» як підприємницька діяльність банку з надання відплатних фінансових та інших послуг фізичним та юридичним особам, що не передбачає здійснення банківських операцій [5, С. 66]. При цьому варто наголосити, що вище зазначений вчений запропонував визначення банківської діяльності комерційних банків, вказавши, що це підприємницька діяльність, а за Господарським кодексом України така діяльність має на меті отримання прибутку, що виключається для діяльності НБУ.

Професор А.О. Селіванов вважає, що банківські операції, які відображають банківську діяльність, це по суті, угоди, які за своєю правовою природою спрямовані на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків. Вони складають предмет діяльності банків, наприклад, приймання вкладів, облік векселів, відкриття банківського рахунку та інші [6, С. 26].

В умовах євроінтеграції банківська діяльність має враховувати також європейські стандарти, ключові принципи здійснення бан-

ківської діяльності, банківського контролю та нагляду. Слід звернути увагу на відповідні документи Базельського Комітету з банківського нагляду, який був створений у 1974 році (англ. мовою – Basel Committee on Banking Supervision): Базельська угода про міжнародне наближення розрахунку капіталу та стандартів капіталу 1988 р. (Basel Capital Accord 1988), більш відому як Базель I. Угода містила три основні постулати: капітал банку складається з основного та додаткового; банки повинні визначити і сформувати такий розмір капіталу, який був би достатнім для покриття кредитного ризику; у будь-який момент співвідношення між капіталом банку та його активами, взятими з урахуванням коефіцієнта кредитного ризику, не повинно бути меншим 8% [7, С. 8].

На думку, О. А. Музики-Стефанчук, найважливіші положення стосовно необхідності врахування загальних норм європейського права у національному законодавстві, зокрема банківському, європейських держав було закладено у таких договорах ЄС, як Римський договір (1957 р.) і Маастрихтський договір (1992 р., набрав чинності у 1993 р.), Амстердамський договір (1997 р., набрав чинності 1999 р.) та Лісабонські договори (2007 р., набрали чинності у 2009 р.), документи Базельського комітету, окремі Директиви ЄС (приміром, Директиви ЄС від 14 червня 2006 р. 2006/48/ЄС (про початок і здійснення діяльності кредитними інституціями) та 2006/49/ЄС (про достатність основного капіталу у відповідність інвестиційних товариств та кредитних інститутів) містять вимоги щодо достатності капіталу кредитних та фінансових інституцій в ЄС; від 28 червня 1973 р. 73/183/ЄЕС (про скасування обмежень щодо вільного заснування банків та інших фінансових установ та вільного надання ними незалежних послуг); від 12 грудня 1977 р. 77/780/ЄЕС та від 15 грудня 1989 р. 89/646/ЄЕС (про банківську діяльність); від 8 грудня 1986 р. 86/635/ЄЕС (щодо річних звітів та консолідованих звітів банків та інших фінансових установ); від 4 квітня 2001 р. 2001/24/ЄС (стосовно заходів щодо відновлення платоспроможності та ліквідації кредитних установ) тощо) [8, С. 31]. Також: Директиви (ЄС) Європейського Парламенту та Ради: № 2015/849 " Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму, про внесення змін до Регламенту (ЄС) № 648/2012 Європейського Парламенту і Ради (ЄС) та про скасування Директиви Європейського Парламенту і Ради 2005/60/ЄС Директиви Комісії 2006/70/ЄС" від 20 травня 2015 р. та № 2018/843 " Про внесення

змін до Директиви (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання коштів та фінансування тероризму і внесення змін до Директив 2009/138/ЄС та 2013/36/ЄС" від 30 травня 2018 р.

З метою імплементації положень Директив (ЄС) № 2015/849 і № 2018/843 Європейського Парламенту та Ради було прийнято Закон України " Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення " від 06 грудня 2019 р. № 361-IX [9] та постанову Правління НБУ " Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу " від 19 травня 2020 р. № 65 [10]. Зокрема, у Законі № 361-IX імплементовані вимоги Директиви (ЄС) 2015/849 щодо інформації, яка супроводжує перекази, які обов'язковими для впровадження для членів ЄС та країн, які мають намір отримати членство в ЄС.

На нашу думку, виходячи з аналізу різних наукових підходів до трактування визначення поняття «банківської діяльності» та дещо звуженим його законодавче тлумачення, необхідно уточнити та розширити поняття «банківської діяльності» у ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» разом з його основними ознаками. Пропонуємо наступне формування: «банківська діяльність – це діяльність фінансової установи, яка є юридичною особою, що створена у формі акціонерного товариства або кооперативного банку, має сформований статутний капітал відповідно до нормативів НБУ, отримала банківську ліцензію та здійснює банківські та фінансові послуги відповідно до ст. 47 цього Закону з метою отримання прибутку». Проаналізовані нормативно-правові акти банківського законодавства такі як: Закон України " Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення " від 06 грудня 2019 р. № 361-IX та постанова Правління НБУ " Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу " від 19 травня 2020 р. № 65 свідчать про прагнення України привести його у відповідність зі стандартами ЄС.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної

енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Том 1. Стор. 83. Ст. 2125.

2. Орлюк О. П. Банківська діяльність як елемент фінансової діяльності держави. *Часопис Київського університету права*. 2003. № 3. С. 45–50.

3. Латковська Т. А. Фінансово-правове регулювання організації та функціонування банківської системи в Україні та зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07 / Латковська Т.А. Київ, 2008. 543 с.

4. Фінансове право: Підручник / [Алісов Є.О., Воронова Л.К., Кадькаленко С.Т. та ін.]; керівник авт. колективу і відп. ред. Воронова Л. К. Харків: Фірма «Консум», 1999. 496 с.

5. Безклубий І. А. Теоретичні проблеми банківських правочинів : дис.. ... докт. юрид. наук : 12.00.03 / Безклубий І.А. Київ, 2006. 486 с.

6. Банківське право України : навчальний посібник / [А.М. Жуков, А.Ю. Іоффе, В.Л. Кротюк та ін.] ; ред. А.О. Селіванов; НБУ. Київ : Ін Юре, 2000. 384 с.

7. Єпіфанов А. О. Базель II: проблеми та перспективи використання в національних банківських системах : монографія / за редакцією А.О. Єпіфанова, І.О. Школьник ; [А.О. Єпіфанов, І.О. Школьник, П. Райхлінг та ін.]. Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2011. 261 с.

8. Теорія та практика адаптації законодавства України про банківську діяльність до законодавства Європейського Союзу : монографія / О.А. Музика-Стефанчук, Н.М. Ковалко, А.А. Коваленко та інші; за заг. ред. д.ю.н., проф. О.А. Музики-Стефанчук. Київ: Самміт-Книга, 2016. 263 с.

9. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 22.01.2024).

10. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: Постанова Правління НБУ від 19.05.2020 р. № 65.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text> (дата звернення: 22.01.2024).

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РЕГЛАМЕНТУ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКІВ КРИПТОАКТИВІВ (MICA)

Цукан С. В.

*аспірант кафедри адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки
Сумського державного університету*

Криптовалюти – один з ринків, що найбільш швидко розвиваються у світі фінансових інновацій. Не дивно, що ці фінансові активи привертають увагу урядів та регуляторних органів, які намагаються захистити споживачів та інвесторів, а також забезпечити стабільність фінансової системи.

У зв'язку з цим, 20 квітня 2023 р. Європейський парламент схвалив новий регламент, що регулює криптовалюти в країнах Європейського Союзу. Цей нормативний акт, відомий як «Markets in Crypto-Assets Regulation» (далі - MiCA), буде впроваджено протягом наступних кількох років та замінить існуючі правила у 27 країнах Європейського союзу. Документ складається із 566 сторінок, включаючи преамбулу із 119 пунктів.

Метою регламенту є забезпечення стабільності та безпеки в криптовалютній індустрії в Європі, захист прав споживачів та інвесторів, а також запобігання відмиванню коштів, отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму за допомогою криптовалют.

Нове законодавство поширюється на фізичних та юридичних осіб, які займаються випуском, пропозицією та допуском до торгівлі криптоактивами або надають інші послуги, пов'язані з криптоактивами у Європейському Союзі. Такими особами у рамках регламенту є: емітенти криптоактивів, провайдери послуг криптоактивів, організації, які надають криптопослуги та будь-які особи, які здійснюють дії, пов'язані з торгівлею криптоактивами. MiCA не поширюється на активи, що регулюються іншими інструментами фінансового права ЄС, тому цифрові активи, які кваліфікуються як фінансові інструменти, такі як токени цінних паперів або електронні гроші, не підпадають під дію документу.

Згідно з MiCA, емітенти криптовалют повинні отримати дозвіл від відповідних національних компетентних органів, перш ніж

пропонувати свої токени публіці. Постачальники послуг, такі як криптобіржі та постачальники гаманців, також мають зареєструватись у цих органах. Чітко регламентується порядок ліцензування конкретних видів діяльності, зокрема щодо зберігання та адміністрування криптоактивів від імені третіх осіб; забезпечення функціонування торговельного майданчика для криптоактивів; обміну криптоактивів на фіатні валюти, які є законними платіжними засобами або на інші криптоактиви; розміщення та виконання доручень щодо криптоактивів від імені третіх осіб; отримання та передачі розпоряджень щодо криптоактивів від імені третіх осіб; надання консультацій щодо криптоактивів.

Для підтримки цілісності ринку регламентом впроваджуються методи запобігання маніпулюванню ринком та інсайдерської торгівлі. Крім того, постачальники послуг з придбання криптовалюти зобов'язані застосовувати методи боротьби з відмиванням грошей, включаючи комплексну перевірку клієнтів та повідомлення про підозрілі транзакції, що узгоджує криптоіндустрію з традиційними коштами у цьому відношенні [1].

Криптовалюту згідно регламенту класифіковано на три класи, залежно від властивостей кожного криптоактиву:

- токени прив'язані до активу (asset-referenced token) – тип криптоактиву, який має підтримувати стабільну вартість, забезпечену вартістю декількох фіатних валют, які є законними платіжними засобами, одного або декількох товарів/криптоактивів, або їх комбінацією;

- токен електронних грошей (e-money token) – забезпечений вартістю фіатної валюти, яка є законним платіжним засобом та може використовуватись як засіб платежу;

- службовий токен (utility token) – тип токена, призначений для забезпечення цифрового доступу до додатків, послуг або ресурсів [2].

У той же час, MiCA не ставить перед собою завдання відрегулювати всі види токенів, регламент лише окреслює рамки для найпоширеніших класів криптоактивів. Так, за межами MiCA залишилися багато видів токенів, доступних на ринку: NFT, алгоритмічні стейблкоїни, governance токени та інші.

Важливо, що новий регламент встановлює високі вимоги щодо захисту прав споживачів. Ключовими заходами у цьому аспекті є:

- обов'язкове інформування споживачів постачальниками послуг про всі збори та комісії, а також про ризики, пов'язані з інвестуванням;

- забезпечення високих стандартів безпеки для клієнтів, у тому числі у сфері зберігання та захисту криптоактивів;

- захист споживачів від шахрайства та маніпуляцій на ринку, а також забезпечення прозорості та надійності послуг спеціалізованих компаній;

- створення Європейськими фінансовими органами реєстру надійних компаній, доступного для громадськості;

- дотримання правил з обробки персональних даних та право споживачів на відмову від використання їх даних у рекламних цілях.

Отже, прийняття європейського регламенту «Markets in Crypto-Assets Regulation» стало історичною подією у регулюванні обігу криптоактивів. Вимоги регламенту спрямовані на захист інвесторів, запобігання фінансовим злочинам, забезпечення прозорості та стабільності криптовалютного ринку, формування єдиного набору правил для всіх учасників. Зважаючи на євроінтеграційні процеси України, імплементація основних положень та принципів MiCA в українське законодавство, що перебуває на стадії формування, сприятиме міжнародній взаємодії та створить більш сприятливе середовище для регулювання та розвитку інновацій у сфері обігу віртуальних активів.

Література:

1. MiCA: Посібник з криптовалюти.

URL: <https://www.eternitylaw.com/ua/novyny/mica-crypto-guide/>.

2. Мірошниченко Т. В. Нові правила криптовалютного ринку, що змінилось з прийняттям MiCA.

URL: <https://prikhodko.com.ua/my-i-zmi/my-i-zmi/stattya/novi-pravya-kryptovalyutnogo-rynku-shho-zminylos-z-pryjnyattyam-mica/>.

ПОРЯДОК ІНФОРМУВАННЯ УЧАСНИКІВ ПЕНСІЙНИХ СХЕМ УСТАНОВАМИ ПРОФЕСІЙНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ВІДПОВІДНОСТІ ДО ВИМОГ ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

Швагер О. А.

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри міжнародного,
європейського права та порівняльного правознавства
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету*

Європейський Союз заснований на прагненні держав-членів «поглибити солідарність між своїми народами» та сприяти створенню «зони свободи, безпеки та справедливості». Реалізації цих прагнень в тому числі сприяє створення дієвої системи соціального та пенсійного забезпечення, де всім учасникам забезпечується рівний доступ до послуг. Одним із найважливіших питань у цьому контексті є інформаційна політика пенсійних установ, яку вони реалізують у відповідності до стандартів Європейського Союзу. Установи професійного пенсійного забезпечення та інші суб'єкти ринку фінансових послуг все більше зацікавлені в покращенні комунікації зі споживачами щодо пенсій.

Відповідно до положень Директиви (ЄС) 2016/2341 Європейського Парламенту та Ради від 14 грудня 2016 року про діяльність та нагляд за установами професійного пенсійного забезпечення (IORPs) визначено інформацію, яку потрібно надавати перспективним членам, членам та бенефіціарам (розділ IV). Беручи до уваги характер установленої пенсійної схеми, держави-члени забезпечують, щоб кожна IORP, зареєстрована або авторизована на їхніх територіях, забезпечувала:

- потенційних членів: принаймні інформацією, викладеною в статті 41;
- членів: принаймні інформацією, викладеною в статтях 37–40, 42 і 44;
- бенефіціарів: принаймні інформацією, викладеною в статтях 37, 43 і 44 Директиви (ЄС) 2016/2341 Європейського Парламенту та Ради від 14 грудня 2016 року про діяльність та нагляд за установами професійного пенсійного забезпечення (IORPs).

Зазначена інформація, повинна мати усі перелічені ознаки, тобто бути:

- регулярно оновлюваною;
- написаною чітко, з використанням чіткої, стислої та зрозумілої мови, уникаючи використання жаргону та технічних термінів, замість яких можна використовувати повсякденні слова;
- не вводити в оману й повинна бути забезпечена узгодженість словникового запасу та змісту;
- поданою так, щоб її було легко читати;
- доступною офіційною мовою держави-члена, чиє соціальне та трудове законодавство, що стосується сфери професійних пенсійних схем, застосовується до відповідної пенсійної схеми;
- надана потенційним членам, членам і бенефіціарам безкоштовно за допомогою електронних засобів, зокрема на тривалому носії, за допомогою веб-сайту, або на папері.

ЕІОРА розробила дві моделі звітів про пенсійні виплати, щоб надати практичні вказівки щодо впровадження щорічного інформаційного документа, який ІОРП повинні надсилати своїм членам після впровадження Директиви (ЄС) 2016/2341 Європейського Парламенту та Ради від 14 грудня 2016 року про діяльність та нагляд за установами професійного пенсійного забезпечення (ІОРП). Такий типовий документ дозволить надати членам чітку інформацію про їх пенсійний фонд і допоможуть їм ухвалити більш обґрунтоване рішення щодо своїх пенсійних заощаджень. Обидві моделі були розроблені відповідно до принципів, визначених ЕІОРА у своєму звіті про пенсійні виплати відповідно до положень Директиви (ЄС) 2016/2341 Європейського Парламенту та Ради від 14 грудня 2016 року про діяльність та нагляд за установами професійного пенсійного забезпечення (ІОРП). Вони були розроблені спеціально для схем із визначеними внесками та, хоча містять однакову інформацію, відображають різні комунікаційні стилі [2]. Ця довідка допоможе членам пенсійного фонду одержати краще уявлення про свій пенсійний фонд, дохід, який вони могли б отримати, коли вийдуть на пенсію, і тим самим допоможе їм ухвалити більш обґрунтоване рішення, коли збиратиметься на пенсію [3, с. 201].

Загальні питання про розкриття інформації щодо чинної пенсійної схеми передбачені в статті 37 Директиви (ЄС) 2016/2341 Європейського Парламенту та Ради від 14 грудня 2016 року про

діяльність та нагляд за установами професійного пенсійного забезпечення (IORPs).

Держави-члени щодо кожної установи професійного пенсійного забезпечення, зареєстрованої або авторизованої на їхній території, забезпечують достатню поінформованість членів та бенефіціарів про відповідну пенсійну схему, якою керує така установа, зокрема щодо:

- назви установи професійного пенсійного забезпечення, держави-члена, у якій вона зареєстрована або авторизована, та назви її компетентного органу;

- прав та обов'язків сторін, залучених до пенсійної схеми;

- відомостей про інвестиційний профіль;

- характер фінансових ризиків, які несуть учасники та бенефіціари;

- умов щодо повних або часткових гарантій за пенсійною схемою або певного рівня виплат або, якщо гарантія не надається за пенсійною схемою, заяву про це;

- механізмів захисту накопичених прав або механізми зменшення виплат, якщо такі є;

- якщо учасники несуть інвестиційний ризик або можуть приймати інвестиційні рішення, інформації про минулі результати інвестицій, пов'язаних із пенсійною схемою, щонайменше за п'ять років або за всі роки, упродовж яких діяла схема, якщо це менше п'яти років;

- структуру витрат, що несуть учасники та бенефіціари, для схем, які не передбачають певного рівня виплат;

- варіанти, доступні членам і бенефіціарам щодо отримання пенсійних виплат;

- у разі, якщо учасник має право передати пенсійні права, додаткову інформацію про заходи, пов'язані з такою передачею.

Для схем, у яких учасники несуть інвестиційний ризик і які передбачають більше одного варіанта з різними профілями інвестування, учасники повинні бути проінформовані про умови щодо діапазону доступних варіантів інвестування та, якщо це застосовно, варіант інвестування за замовчуванням та правило пенсійної схеми для виділення певного учасника варіанту інвестування.

Члени та бенефіціари або їхні представники повинні одержувати впродовж розумного часу будь-яку відповідну інформацію щодо змін до правил пенсійної схеми. Крім того, установи професійного пенсійного забезпечення мають надати їм пояснення щодо

впливу на членів і бенефіціарів значних змін технічних резервів. Установа професійного пенсійного забезпечення надає загальну інформацію про пенсійну схему, викладену в статті 37 Директиви (ЄС) 2016/2341 Європейського Парламенту та Ради від 14 грудня 2016 року про діяльність та нагляд за установами професійного пенсійного забезпечення (IORPs).

Взаємодія установи професійного пенсійного забезпечення та членів або бенефіціарів пенсійних схем є важливою соціальною взаємодією, оскільки пенсійні послуги лежать в основі фінансового благополуччя людини. Негативний досвід роботи з постачальником пенсійного забезпечення може призвести до негативних настроїв учасників пенсійних схем та стати перешкодою для ефективної та результативної взаємодії між ними, тим самим перешкоджаючи оптимальним результатам як для установи професійного пенсійного забезпечення, так і для членів або бенефіціарів пенсійних схем.

Література:

1. Directive (EU) 2016/2341 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2016 on the activities and supervision of institutions for occupational retirement provision (IORPs) (recast)
URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2016/2341/oj>

2. Model Pension Benefit Statements
URL: https://www.eiopa.europa.eu/publications/model-pension-benefit-statements_en.

3. Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг : навчальний посібник / М. В. Плотнікова, Л. Д. Руденко, О. А. Швагер. Суми : Сумський державний університет, 2023. 332 с.

ПРАКТИКА СУДУ ЄС У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

Курса С.

*здобувач другого рівня вищої освіти
ННІП Сумського державного університету*

Науковий керівник: Швагер О.А.

*асистент кафедри міжнародного, європейського права
та порівняльного правознавства
ННІП Сумського державного університету*

Роль Суду Європейського Союзу (Суд ЄС) у формуванні норм фінансових послуг є важливою, оскільки він відіграє ключову роль у інтерпретації та застосуванні законодавства ЄС. Його рішення визначають, як мають бути застосовані фінансові регуляції та директиви ЄС на національному рівні, впливаючи на весь фінансовий сектор.

Суд ЄС розглядає спори, що стосуються інтерпретації та застосування норм ЄС у сфері фінансових послуг. Через це, він має значний вплив на те, яким чином фінансові регуляції ЄС інтерпретуються та застосовуються в різних країнах-членах. Його рішення часто встановлюють прецеденти, які слугують направляючими для національних судів у членах ЄС, впливаючи на майбутнє застосування фінансових норм у всьому ЄС. Однією з ключових ролей Суду ЄС є забезпечення єдності та послідовності в застосуванні законодавства ЄС, що є важливим для фінансового сектора, де стабільність та прогнозованість правового середовища є критично важливими [1].

Наприклад, у справі «C-26/13 Kásler i Káslerné Rábai проти OTP Jelzálogbank Zrt», Суд ЄС розглядав питання щодо прозорості умов кредитних договорів, зокрема в контексті іпотечних кредитів. Рішення Суду ЄС надало важливі роз'яснення щодо того, як банки повинні інформувати споживачів про важливі умови кредиту, що впливає на їхні права та обов'язки [2]. У справі «C-49/14 Finanzamt Linz проти Norbert Vogendorfer», Суд ЄС розглядав питання оподаткування фінансових послуг, вносячи ясність у питання оподаткування пенсійних вкладів, що є важливим для фінансо-

вого планування громадян ЄС [3]. Також у справі «С-64/12 Engelmann», яка стосувалася ліцензування та регулювання ігрових автоматів, Суд ЄС постановив, що національні закони, які надають ексклюзивні права на експлуатацію ігрових автоматів без проведення тендера, порушують законодавство ЄС, впливаючи на ринок азартних ігор у ЄС [4].

Ці приклади демонструють, як Суд ЄС може впливати на формування та застосування нормативно-правових актів у сфері фінансових послуг, вносячи ясність та єдність у правозастосуванні на рівні ЄС.

Практика Суду ЄС у сфері регулювання фінансових послуг відіграє ключову роль у захисті прав споживачів, забезпечуючи справедливість та прозорість у фінансових угодах. Ця практика особливо важлива у контексті сучасних викликів цифрової економіки та глобалізації фінансових ринків.

Суд ЄС акцентує на необхідності прозорості у фінансових договорах, допомагаючи споживачам краще розуміти умови кредитів, іпотек, страхових полісів та інших фінансових продуктів. Це включає чітке визначення всіх комісій, відсоткових ставок, можливих ризиків та інших ключових елементів угоди. Таким чином, споживачі отримують більше інформації для прийняття обґрунтованих рішень.

Окрім цього, Суд ЄС активно захищає споживачів від несправедливих та шахрайських практик. Наприклад, рішення суду можуть включати випадки боротьби з зловживаннями умовами кредитування або неправомірним використанням даних клієнтів. Ці дії спрямовані на запобігання недобросовісним діям з боку фінансових інституцій.

У контексті цифрової економіки, Суд ЄС також фокусується на захисті прав споживачів. З розвитком цифрових фінансових послуг, як-от онлайн банкінг та мобільні платіжні системи, важливо забезпечити, щоб ці інструменти були безпечними та прозорими для користувачів [5].

Враховуючи глобальний характер фінансових ринків, Суд ЄС також звертає увагу на транскордонний захист споживачів. Це стосується регулювання захисту прав споживачів у міжнародних транзакціях та використанні закордонних фінансових послуг.

Рішення Суду Європейського Союзу (Суд ЄС) істотно впливають на захист прав споживачів у країнах-членах ЄС, оскільки Суд інтерпретує законодавство ЄС та встановлює прецеденти, які фо-

рмують стандарти у цій області. Наприклад, у справі C-484/08 між Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid та Asociación de Usuarios de Servicios Bancarios, Суд ЄС підкреслив важливість прозорості умов кредитних договорів, зобов'язуючи банки чітко вказувати всі умови, що дозволяє споживачам робити обізнаний вибір [6].

У контексті цифрової економіки, рішення Суду ЄС також мають велике значення. В справі C-434/15 між Asociación Profesional Elite Taxi та Uber Systems Spain, Суд визнав, що Uber надає транспортні послуги, що має важливі наслідки для захисту прав споживачів в цифровому просторі [7].

Крім того, Суд ЄС активно захищає споживачів від недобросовісної комерційної практики. Це було продемонстровано в справі C-498/16 між Maximilian Schrems та Facebook Ireland Limited, де була піднята проблема передачі персональних даних з ЄС до США. Рішення Суду підкреслило необхідність захисту персональних даних споживачів [8].

У сфері онлайн-покупок, Суд ЄС також відіграє важливу роль. В справі C-322/01 між Deutsches Finanzamt Burgdorf та Rudolf-Dieter Henning було розглянуто питання повернення ПДВ при транскордонних онлайн-покупках, що підкреслює права споживачів на повернення податків у таких випадках [9].

Ці приклади свідчать про те, як Суд ЄС забезпечує захист прав споживачів, акцентуючи на прозорості, справедливості та безпеці в сфері фінансових та цифрових послуг. Рішення Суду формують правову основу, що впливає на умови договорів, захист даних, онлайн-комерцію та інші ключові аспекти, які впливають на повсякденне життя споживачів у Європейському Союзі.

У міру розвитку цифрових технологій та зростання глобалізації фінансових ринків, Суд Європейського Союзу (Суд ЄС) зіткнеться з новими викликами та можливостями у регулюванні фінансових послуг. Особливо значущою стане його роль у інтерпретації та застосуванні законодавства ЄС у контексті нових цифрових фінансових продуктів, таких як криптовалюти та блокчейн технології, де Суду доведеться знаходити баланс між інноваційним розвитком та захистом прав споживачів.

Зростання міжнародної співпраці стане ключовим для Суду ЄС у контексті ефективного регулювання транскордонних фінансових операцій, особливо для запобігання шахрайству та відмиванню грошей. Важливими стануть також питання захисту даних та при-

ватності, оскільки збільшується обсяг цифрових фінансових транзакцій, що вимагає вдосконалення механізмів захисту персональних даних.

У відповідь на зростаючу увагу до сталого розвитку, Суд ЄС може відігравати ключову роль у розробці та інтерпретації правил для «зелених» фінансових продуктів та інвестицій, сприяючи екологічній стійкості. Окрім цього, можливе впровадження нових механізмів для швидшого та ефективнішого вирішення спорів між споживачами та фінансовими установами, що сприятиме створенню більш прозорого та справедливого фінансового середовища.

На завершення, Суд ЄС продовжить розширювати обсяг захисту прав споживачів, враховуючи нові виклики та потреби сучасного фінансового ринку. Це забезпечить, що права споживачів залишатимуться захищеними в динамічному та змінному фінансовому ландшафті. В цілому, ці прогнози підкреслюють важливість Суду ЄС як ключового елемента у регулюванні фінансових послуг та захисті прав споживачів у Європейському Союзі [10].

Суд Європейського Союзу відіграє вирішальну роль у формуванні та застосуванні норм фінансових послуг в ЄС. Через свої рішення, Суд забезпечує єдність та послідовність в інтерпретації та застосуванні законодавства ЄС, впливаючи на фінансовий сектор у цілому. Суд ЄС стоїть на сторожі прав споживачів, встановлюючи прецеденти, які забезпечують прозорість, справедливість, та безпеку у фінансових угодах і в контексті цифрової економіки. Рішення Суду ЄС, як у справах щодо прозорості кредитних договорів, так і у питаннях захисту даних та онлайн-комерції, встановлюють важливі стандарти, які впливають на повсякденне життя споживачів у Європейському Союзі. Ці стандарти не тільки підвищують рівень захисту споживачів, але й сприяють створенню більш стабільного та прогнозованого фінансового середовища. Таким чином, практика Суду ЄС має надзвичайно важливе значення для забезпечення справедливих та ефективних фінансових ринків у Європейському Союзі.

Література:

1. The Court of Justice and Consumer Rights.
URL: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/p1_2012352/en/#:~:text=Since%201952%2C%20the%20Court%20of,consumers%2C%20ever%20more%20extensive%20rights.

2. C-26/13 Kásler i Káslerné Rábai OTP Jelzálogbank Zrt. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62013CJ0026>.

3. C-49/14 Finanzamt Linz Norbert Bogendorfer. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62009CS0567>.

4. C-64/12 Engelmann URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62010CI0248>.

5. The European court of justice and consumer protection. URL: <https://www.openaccessgovernment.org/justice-and-consumer-protection/67568/#:~:text=There%20are%20two%20main%20means,take%20action%20against%20offending%20businesses>.

6. C-484/08 Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid Asociación de Usuarios de Servicios Bancarios. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62008CC0484>.

7. C-434/15 Asociación Profesional Elite Taxi та Uber Systems Spain. URL: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2017-12/cp170136en.pdf>.

8. C-498/16 Maximilian Schrems Facebook Ireland Limited. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CJ0498>.

9. C-322/01 Deutsches Finanzamt Burgdorf Rudolf-Dieter Henning. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62015CU0548>.

10. 2024 financial services industry outlooks. URL: <https://www2.deloitte.com/us/en/insights/industry/financial-services/financial-services-industry-outlooks.html>.

ФОРМУВАННЯ ВИМОГ ДО ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИКІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СИСТЕМУ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ: ДОСВІД ЄС

Кучер О.

*здобувач другого рівня вищої освіти
ННІП Сумського державного університету*

Науковий керівник: Швагер О. А.

*асистент кафедри міжнародного, європейського права та
порівняльного правознавства
ННІП Сумського державного університету*

Визначення конкретних вимог до функціонування страхових компаній є ключовим аспектом забезпечення ефективного захисту прав споживачів. На основі досвіду Європейського Союзу можна визначити оптимальний набір стандартів та вимог, спрямованих на забезпечення надійності та прозорості в діяльності страхових установ.

Варто почати з того, що страхове право ЄС виникло внаслідок проголошення Римським договором про заснування Європейського економічного співтовариства 1957 р. єдиного ринку товарів та послуг, зокрема, страхових. Під єдиним ринком товарів та послуг відповідно до Римського договору слід розуміти «простір без внутрішніх кордонів та бар'єрів, у якому забезпечується відповідно до положень цієї угоди вільний рух товарів, осіб, послуг та капіталу» [1].

Будучи комплексною галуззю права, страхове право ЄС є сукупністю юридичних норм, «прийнятих та застосовуваних у зв'язку з утворенням та функціонуванням загального страхового ринку в рамках Європейських Співтовариств та Європейського Союзу на основі та відповідно до установчих договорів та загальних принципів права».

Страхова індустрія є найбільшим інституційним інвестором в Європі, що робить страховиків важливими постачальниками інвестицій, необхідних для економічного зростання. Страхування та перестраховування - це глобальні бізнеси, і європейські (пере) страхові компанії є міжнародним успішним відгуком. Сьогодні близько третини всіх діючих на міжнародному рівні страхових груп мають

штаб-квартири в ЄС, і Європа є світовим лідером у сфері перестраховання, на яку припадає близько половини світового перестрахового бізнесу. Європейський страховий сектор також є значним роботодавцем, як з точки зору прямої, так і непрямой зайнятості [2].

У сфері фінансової стійкості страховиків, ЄС регулярно встановлює обов'язкові капіталовкладення та резервування для забезпечення надійності системи. Це дозволяє уникнути ризиків фінансових криз та забезпечує стійкість виплат застрахованим особам. Такий підхід допомагає створити довіру серед споживачів, забезпечуючи їхню фінансову безпеку.

Значна увага приділяється також етичним питанням у сфері страхування. ЄС встановлює чіткі стандарти поведінки для страховиків, сприяючи створенню прозорих та справедливих відносин з клієнтами. Це не лише сприяє відновленню довіри споживачів, але й формує стійке партнерство між страховиками та їхніми клієнтами.

Вимоги до створення та ліцензування нових страхових та перестрахових компаній визначаються національним законодавством відповідної країни-члена ЄС.

Після Solvency II кожна компанія, для якої необхідно отримати дозвіл, повинна прийняти одну з правових форм страхування життя та інших страхових компаній, а також перестраховиків, як зазначено в Додатку III Директиви Solvency II, залежно від країни-члена, в якій запитується дозвіл. Найбільш поширеною структурою є акціонерні товариства.

Започаткування (пере)страхування підлягає попередньому дозволу компетентного наглядового органу в країні походження. Дозвіл необхідно отримати від наглядового органу країни-члена походження:

- будь-яке підприємство, яке відкриває свій головний офіс на території цієї держави-члена; або
- будь-який уповноважений страховик, який бажає розширити свою діяльність на весь клас страхування або класи страхування, крім тих, які вже є авторизованими.

Дозвіл дійсний для всього Європейського Союзу та дозволяє (пере)страховикам вести там бізнес. Він також охоплює право на заснування та свободу надання послуг.

Держава-член походження повинна, серед іншого, вимагати від кожного підприємства, для якого запитується дозвіл:

- щодо страхових компаній, обмежити їхні об'єкти страховою діяльністю та операціями, що безпосередньо впливають із неї, за виключенням будь-якої іншої комерційної діяльності;

- щодо компаній з перестраховання, обмежити їх об'єкти бізнесом з перестраховання та пов'язаними операціями; ця вимога може включати функцію холдингової компанії та діяльність щодо діяльності фінансового сектору у значенні статті 2(8) Директиви 2002/87/ЄС;

- подати схему роботи;

- утримувати прийнятні базові власні кошти для покриття абсолютного мінімуму вимог до мінімального капіталу;

- надати докази того, що він буде в змозі мати прийнятні власні кошти для покриття вимог до капіталу платоспроможності в майбутньому;

- надати докази того, що він буде в змозі мати прийнятні базові власні кошти для покриття мінімальних вимог до капіталу в майбутньому;

- надати докази того, що він буде в змозі відповідати системі управління; і

- стосовно страхування, крім страхування життя, повідомити імена та адреси всіх представників з розгляду претензій, призначених у кожній державі-члені, окрім держави-члена, в якій запитується дозвіл, якщо ризики, які покриваються, класифікуються в класі 10 частини А Додатку I до Директиви Solvency II, крім відповідальності перевізника [4].

(Пере)страховики з головними офісами, розташованими за межами Європейського Союзу, повинні отримати дозвіл від наглядового органу країни-члена, де вони відкривають філію (це одна з вимог, якій такі компанії повинні відповідати, щоб мати право на отримання ліцензії). Цей дозвіл дійсний лише у відповідній державі-члені.

Важливим аспектом досвіду ЄС є активна роль у забезпеченні захисту прав споживачів. Регуляторні органи використовують різноманітні інструменти, такі як нагляд, регулювання та навіть створення спеціальних органів для вирішення спорів. Це надає споживачам ефективний механізм врегулювання суперечок та змушує страховиків дотримуватися встановлених стандартів обслуговування.

Загалом, досвід ЄС у формуванні вимог до діяльності страховиків демонструє, що ефективне регулювання та нагляд є ключо-

вими складовими стабільної та довірчої страхової системи. Враховуючи ці принципи, інші країни можуть здійснити аналогічні реформи для забезпечення надійного захисту прав споживачів у сфері страхування.

Незважаючи на те, що директиви «третього покоління» певною мірою завершили формування основ єдиного страхового ринку, страхове право ЄС продовжує розвиватися, удосконалюватися та змінюватись відповідно до сучасних вимог ринку ЄС. Можна говорити про те, що зараз воно знаходиться на стадії процесу деталізації та розширення сфери свого застосування.

Разом з тим, намітився чіткий тренд на посилення державного регулювання у всіх сферах страхового права ЄС, насамперед - у сфері перестраховування, контролю за діяльністю страхових посередників, у сфері фінансового нагляду. Подальший розвиток страхового права ЄС здійснюватиметься у напрямі зняття бар'єрів у реалізації принципів свободи установи та свободи надання послуг, усунення відмінностей у національних законодавствах держав-членів ЄС у сфері страхування за допомогою запровадження єдиної правозастосовної практики.

Література:

1. Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства). Офіційний вебпортал парламенту України.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text (дата звернення: 04.01.2024).

2. Statistics. Insurance Europe.

URL: <https://www.insuranceeurope.eu/statistics> (дата звернення: 04.01.2024).

3. Вітюк О. Ю., Александрова М. М. Європейські стандарти діяльності страхових компаній. *Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу: тези виступів II Міжнар. наук.-практ. конф.з пит. вищ. осв. і науки. Житомир: Житомирська політехніка, 2021. С. 258–259.*

4. Thomas Böhm. Q&A: insurance & reinsurance regulation in European Union. Lexology.

URL: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=70416753-828b-428d-b5e0-373c7a1dec57> (date of access: 04.01.2024).

Електронне наукове видання

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ:
НАЦІОНАЛЬНИЙ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ,
ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІРИ**

Матеріали

науково-практичного круглого столу

(м. Суми, 26 січня 2024 року)

Відповідальна за випуск О. А. Швагер
Комп'ютерне верстання М. В. Плотнікової

Матеріали друкуються в авторській редакції.
Організаційний комітет не несе відповідальності за точність
наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних
імен та інших відомостей, не завжди поділяє позицію авторів.

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 6,13. Обл.-вид. арк. 7,98.

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.